

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему АКТУАЛІЗАЦІЯ МІЛІТАРНОЇ МЕТАФОРИ
В ТЕКСТАХ НОВИН СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0350-2а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Квітко Анастасія Андріївна

Керівник д.ф.н, проф. Козлова Т.О.
Рецензент к.філ.н., доц. Лужаниця О.І

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології

Кафедра англійської мови та лінгводидактики

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно), перша –
англійська

Освітньо-професійна програма: мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 2021 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА**

Квітко Анастасія Андріївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту): «Актуалізація мілітарної
метафори в текстах новин сучасної англійської преси»

Керівник кваліфікаційної роботи магістра (проєкту)

Козлова Татьяна Олегівна, доктор філологічних наук, професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, учене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «13» квітня 2021 року № 590-с

2. Строк подання кваліфікаційної роботи магістра 30.11.21 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи магістра (проєкту): теоретичні засади
метафори в когнітивно-семіотичному освітленні; когнітивне дослідження
метафори в англійському медіадискурсі; англійські сучасні онлайн видання:
BBC, DailyMail, Mirror, Journalism, The Guardian.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно
розробити): назвати основні положення теорії метафори; уточнити мовну та
концептуальну метафору; описати процедуру дослідження мілітарної метафори
в текстах новин сучасної англійської преси; здійснити комплексний аналіз
актуалізації мілітарної метафори в текстах новин сучасної англійської преси.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	д.ф.н, проф. Козлова Т.О.	05.05.2021	05.05.2021
Розділ 1	д.ф.н, проф. Козлова Т.О.	15.06.2021	15.06.2021
Розділ 2	д.ф.н, проф. Козлова Т.О.	05.09.2021	05.09.2021
Висновки	д.ф.н, проф. Козлова Т.О.	15.10.2021	15.10.2021

6. Дата видачі завдання 05.05.2021

КАЛЕНДАНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітки
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2021	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2021	виконано
3.	Написання вступу	червень 2021	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	серпень 2021	виконано
5.	Написання практичного розділу	вересень 2021	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2021	виконано
7.	Проходження норм контролю	грудень 2021	виконано
8.	Одержання відгуків та рецензії	грудень 2021	виконано
9.	Захист	грудень 2021	виконано

Магістрант

(підпис)

Квітко А.А
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Козлова Т.О.
(ініціали та прізвище)

Нормконтроль пройдено

Нормконтролер

(підпис)

Бережний В.А
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 58 стор., 82 джерел.

Об'єктом дослідження: мілітарні метафори в текстах новин сучасної англомовної преси.

Предметом дослідження: засоби актуалізації мілітарної метафори в текстах новин сучасної англомовної преси.

Мета дослідження – виявлення особливостей актуалізація мілітарної метафори в текстах новин сучасної англомовної преси.

Теоретико-методологічні засади: ключові положення теорії дослідження метафори у сфері масмедійної комунікації розроблені в лінгвістиці (Алексеев К., Арутюнова Н.Д., Базылев В.Н., Бесараб Т.П., Вовк В., Гак В.Г., Доброниченко Е.В., Желтухина М.Р., Иванюк Б.П., Лакофф Дж., Мейлах Б.) та когнітивістиці (Баранов А.Н., Кубрякова Е.С.).

Отримані результати: Аналіз фактичного матеріалу дозволив виявити лексико-фразеологічні особливості метафори в сучасному англійському медіадискурсі, які і проявляються в наступному: розширення або звуження значення слова при метафоричному перенесенні; емоційно-оцінне забарвлення семантики при метафоричному переносі; з'єднання протилежних (позитивних і негативних) компонентів у семантиці при метафоричному переносі; культурно-історичний компонент фразеологічної семантики при метафоричному перенесенні; стертість метафоричної семантики, розгортання метафоричної семантики в тексті, розширення метафоричної семантики синонімічного ряду, метафорична антонімія; маркірованість (переважно іменники та дієслова, рідше прикметники та прислівники) та граматичний функціонал дієслів).

Ключові слова: *мілітарна метафора, військова сфера, агональність, масмедіа, англомовні новинні тексти, медіадискурс*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАФОРИ У СФЕРІ МАСМЕДІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	6
1.1 Основні положення теорії метафори.....	6
1.2 Мовна та концептуальна метафора.....	15
1.3 Процедура дослідження мілітарної метафори в текстах новин сучасної англomовної преси.....	26
РОЗДІЛ 2 ТИПИ ТА ФУНКЦІЇ МІЛІТАРНОЇ МЕТАФОРИ В ТЕКСТАХ НОВИН СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ	32
2.1 Мілітарна метафора як маркер агональності сучасного медіадискурсу	32
2.2 Функційна актуалізація мілітарної метафори в сучасному англomовному медіадискурсі.....	40
2.3 Лексико-фразеологічна актуалізація мілітарної метафори в сучасному англomовному медіадискурсі.....	44
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

Осмислення ролі метафори в мовленнєвій діяльності бере початок ще в епоху античності. Традиційно метафору розуміють як стилістичну фігуру, спосіб номінації та розвитку значення. Сучасні дослідження метафори підтверджують обмеженість розуміння суті метафори лише в контексті риторики [Артюнова 1998; Баранов 1991; Вовк 1986; Кубрякова 1996; Кассирер, 1995; Лакофф 1990; Овсяннікова 2008; Ортега-і-Гассет 1990; Потебня 1990; Складєвська 1993; Уілрайт 1990].

На сучасному етапі мас-медіа значною мірою визначають особливості розвитку суспільства, визначають політичні, правові й етичні норми. Публіцистичний текст зазвичай містить різноманітні вербальні та невербальні засоби із значним сугестивним потенціалом. Це забезпечує можливість успішної реалізації не тільки інформативної функції повідомлення, а й впливу на свідомість, думки, оцінки та реакції реципієнтів.

Актуальність дослідження зумовлена зростаючою роллю метафори в мас-медіа як ефективного виразного засобу мови та недостатньою вивченістю лінгвопрагматичного аспекту мілітарної метафори в сучасній англомовній пресі.

Постала проблема звернутися до одного з напрямів вивчення виразного потенціалу мови ЗМІ, її специфіка вираження та уявлень про світ за допомогою метафор.

Метою дослідження є аналіз особливостей актуалізації мілітарної метафори в текстах новин сучасної англомовної преси.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких основних **завдань**:

- узагальнити основні положення теорії метафори;
- визначити поняття мовної та концептуальної метафору;
- описати процедуру дослідження мілітарної метафори в текстах

новин сучасної англомовної преси;

– здійснити комплексний аналіз актуалізації мілітарної метафори в текстах новин сучасної англомовної преси.

Об’єктом дослідження виступають мілітарні метафори в текстах новин сучасної англомовної преси.

Предметом дослідження виступають засоби актуалізації мілітарної метафори в текстах новин сучасної англомовної преси.

Матеріал дослідження становить картотека мілітарних метафор (150 контекстів), виокремлених з 5 публіцистичних видань [BBC 2015-2020; DailyMail 2016-2020; The Guardian 2014-2020; Journalism 2015-2020; Mirror 2015-2019], словників, інтернет-ресурсів.

У дослідженні застосовано комплекс **методів**: *метод суцільної вибірки та описовий метод* для інвентарізації метафор, *метод лінгвістичного аналізу та спостереження*; *контекстологічний аналіз* – для розкриття актуальних значень та функційних особливостей; *компонентний метод*; *метод аналізу словникових дефініцій та зіставний метод* – для визначення семантичної структури досліджуваних одиниць та семантичних змін.

Наукова новизна: виявлено, проаналізовано та описано основні функції мілітарної метафори та її лексико-семантичні та лексико-граматичні особливості в сучасному англійському медіадискурсі.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що вона поглиблює уявлення стосовно особливостей застосування та актуалізації мілітарної метафори, реалізації персуазивного ефекту, визначення частотності реалізації в англомовному медіадискурсі, функції мілітарної метафори.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що положення, викладені в роботі, можуть знайти застосування в курсах мовознавства, лексикології, стилістики, риторики, у спецкурсах з теорії дискурсу та лінгвокультурології.

Апробації результатів дослідження. Основні теоретичні положення роботи висвітлено в доповідях на 2 наукових конференціях:

1. *Різдвяні студентські наукові читання: Vita in lingua : Матеріали XII міжвишівської студентської науково-практичної конференції* / редкол.: Г. Ф. Морошкіна, Е. О. Веремчук, С. Ю. Вапіров, К. М. Васирина, С. М. Єнікєєва, Ю. А. Зацний, К. М. Ружин, І. Є. Шаргай. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 315 с.

2. Молода наука – 2020 : Т.2 : *Філологічні науки. Іноземна філологія. Психологія. Педагогіка, соціальна педагогіка, спеціальна освіта. Дошкільна та початкова освіта* / редкол.: М. О. Фролов (ректор). Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 339 с.

Структура й обсяг роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списків використаних джерел. У **Вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, схарактеризовано методи аналізу й фактичний матеріал, розкрито новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію результатів.

У першому розділі подаються теоретичні засади дослідження метафори, увагу приділено як традиційним та загальним відомостям про метафору як явище мови, мислення та культури. У розділі представлено послідовну процедуру комплексного аналізу.

У другому розділі здійснюється власне когнітивне дослідження мілітарної метафори в англomовному медіадискурсі.

У висновках подані узагальнені результати проведеної роботи.

Загальний обсяг – 58 сторінок. Кількість використаних теоретичних джерел – 74, лексикографічних джерел – 3, джерел ілюстрованого матеріалу – 5.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАФОРИ У СФЕРІ МАСМЕДІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

1.1 Основні положення теорії метафори

Дослідження метафори у філології має давні традиції. Найявні концепції метафори М.В.Куглер [Kugler 1984] поділяє на теорії заміщення і теорії предикації. Обидва підходи доповнюють одне одного.

Перша група теорій метафори розглядає її в якості формули заміни слова, лексеми, концепту, імені (номінативної конструкції) або «уявлення» іншим словом, лексемою, концептом, поняттям або контекстуальною конструкцією («світильник розуму», «очі – дзеркало душі», «сила слова»).

Друга група теорій стосується до методичної ідеї «семантичної аномалії» або «парадоксальної предикації». Таке трактування метафори робить акцент на прагматиці метафоричного конструювання, мовної або інтелектуальної дії, акцентує функціональний сенс використовуваного семантичного зближення або об'єднання двох значень («дзеркало дзеркалу сниться», «в пам'яті у гостях», «біди сумують без нас»).

Чи не найбільшу увагу приділяють метафорі філософи, мовознавці, психологи. Розглянемо розуміння метафори у кожній з цих галузей.

Метафора розглядається у філософському дискурсі. На думку Ю. Тимошенка, «у рамках філософського дискурсу метафора здебільшого розглядається в контексті проблем пізнання та мови» [Тимошенко 2001, с. 32]. Щодо осягнення метафори в мовній репрезентації – тут акцентується закоріненість тропів у самій структурі мови, їхня схильність до творення переносності значень. П. Рікер, чільний представник сучасної феноменології та онтологічної герменевтики, постулює, що людський досвід має яскраво

виражений мовний (символічний) характер. І цю символічну функцію найповніше репрезентує метафора, значення якої постає через конфлікт у фразі. Метафора притаманна творчій свідомості загалом – такого висновку доходить П. Рікер [Рікер 1996].

На розумінні метафори як «знарядді мислення, формі наукового мислення» наголошує Х. Ортега-і-Гассет. Метафора, на думку філософа, служить тим знаряддям, за допомогою котрого поету вдається досягнути найвіддаленіших ділянок нашого концептуального поля. Об'єкти, що є близькими до нас, легко досягаються, відкривають думці доступ до далеких понять. Метафора ніби продовжує «руку» інтелекту. Ортега-і-Гассет підсумовує, що «метафора розширює кордони мислення» [Ортега-і-Гассет 1990, с. 71].

Про закоріненість метафори в поетичному мисленні, зокрема у первісному міфологічному мисленні, говорить О. Фрейденберг. Метафора є своєрідною перехідною ланкою між образом і поняттям. Вона не ототожнює об'єкти через ототожнення їхніх «властивостей», а дає змогу літературними засобами встановлювати подібність предметів, залишаючи їх тотожними собі, працюючи лише на рівні подібності властивостей. Те, що раніше розумілося як ритуальна, тотемістична та міфічна (генетична) тотожність, на рівні метафори стає лише тотожністю ілюзорною.

Метафора «передає конкретність так, що вона обертається на своє власне іномовлення, тобто на таку конкретність, що виявляється абстрактним та узагальненим новим смислом» [Фрейденберг 1998, с. 235.] Такі тотемічні класифікації, на думку Є. Мелетинського, можливі завдяки відомому «метафоризму» міфопоетичної думки, що здатна представляти соціальні категорії і відношення за посередництвом «образів» з природного середовища і навпаки «зашифрувати» природні відношення соціальними [Мелетинський 1976, с. 232]. Тезу про взаємототожність поетичних образів і міфу продовжує філософ Е. Кассіпер.

На оригінальності, несподіваності метафори наголошує О. Лосєв. «Метафора не вказує ні на який інший предмет, окрім себе. Вона вже сама по собі є предметом самодостатнім і достатньо глибоким, щоб його довго розглядати і в нього вдумуватися, не переходячи ні на які інші предмети» [Мелетинський 1976, с. 156].

У філософському аспекті метафора, пов'язуючись з ігровим первнем, з міфом, специфікою пізнання світу, тлумачиться як важлива форма проникнення у внутрішню природу і суть речей. Вона безпосередньо відображає структуру осмислення, людський досвід, що втілений в метафорі у символічній формі. На думку М. Хайдеггера, «мова – це дім буття людини», а оскільки, метафора є певною символічною мовою (за Рікером), вона є складовою символічного світу людини. Окрім того, пізнавальні можливості метафори представляються оптичною метафорою (метафорою дзеркала) та метафорою сновидіння [Микешина 1998].

Отже, метафору у філософському дискурсі розуміють як специфічну особливість мислення, що реалізується в мові через символічні концепти, що часто існують на рівні ядерних (архетипних) метафор.

Метафора у психологічному дискурсі постає як система знань про метафору закріпилась і в психології. З. Фрейд пов'язував її із сферою несвідомого, зокрема з дотепністю як видом душевної діяльності, спрямованим на отримання задоволення, котре впливає з економії психічної енергії [Фрейд 1998]. Метафора схоплює схожість між несхожими поняттями, втілює контрастність уявлень, виявляє «сєнс у безглузді». За Фрейдом найархаїчнішою метафоричною формою втілення несвідомого є сновидіння. Саме у сні приховані думки і бажання реалізуються у символічних формах – метафорах і метоніміях. Психологічне пояснення тяжіння до метафоризму пропонує американський дослідник Г.Блум. Спираючись на психоаналіз З. Фрейда, він ототожнює метафору з сублимацією. За Г. Блумом, метафора переводить ім'я на інший об'єкт, подібно до того, як сексуальність переноситься на мислення – інтелектуальну діяльність і мистецтво, внаслідок

чого виникає новий троп. Зовнішнім у цьому тропі є подія, а внутрішнім – сексуальність.

Метафору в поетичному тексті Г. Блум називає захистом від буквального значення слова – різновиду смерті творчої особистості. Страхом творчої смерті вмотивовує дослідник несвідоме прагнення поета до оригінальної тропеїчної образності, бо саме через неї той чи той митець відокремлює себе від інших поетів [Блум 1998, с. 214]. Таким чином, метафора служить засобом індивідуального вираження творчої суті митця.

На думку І. Маноха, табуїстичні за своєю природою метафоричні прийоми можуть використовуватись з різною метою: щоб облагородити реальний об'єкт, щоб «полити його брудом», висміяти, щоб компенсувати відсутність інших пояснювальних засобів. Тепер метафора намагається вивільнитись від поза поетичних, або реальних, покровів. Мова йде про те, що метафора прагне стати реальністю, стати на один щабель з поняттям або навіть перевершити його в можливості відбивати реальність [Маноха 2001, с. 7].

Можливість використання метафори в психотерапевтичних цілях вчені зрозуміли зовсім недавно. Після З. Фрейда, як зазначає І. Вачков, в межах психоаналітичного підходу з'явилися концепції К.-Г. Юнга та Е. Берна, які розкривали роль казкових метафор в людському житті і запропонували психотерапевтичні технології з використанням метафор (гіпнотерапія з використанням метафор, символ-драма, імаготерапія, робота зі скерованим уявленням, позитивна терапія Пезешкіна, казкотерапія тощо). Відомий сучасний психотерапевт Р. Дж. Кроулей, говорячи про використання метафор під час гіпнозу, дотепно зауважив: «терапевтична метафора – це не стільки порівняння, скільки іскра, що виникла від зіткнення двох реальностей. Вона як спалах освітлює суть двох сфер: словесної і невербальної, реальної і уявної, свідомої і несвідомої. Так викресується іскра сенсу, іскра розуміння» [Crowley 2014, с. 65]. В останні роки особливу увагу приділяють метафорі такі напрямки психологічної науки як нейро-лінгвістичне програмування (НЛП) та

гештальт-теорія. Трактуюванню метафори в світлі гештальт-підходу присвячена праця В. Ротенберга «Мозок. Стратегія півкуль».

Виходячи з відомої тези про функціональну асиметрію півкуль головного мозку, дослідник говорить про явище синестезії, суть якого полягає в тому, що творчі люди володіють цікавою властивістю – бачити, наприклад, кольори, коли вони дивляться на букви або цифри чи слухають музику (т. з. «кольоровий слух» був у композиторів М. Римського-Корсакова і О. Скрибіна, сильною формою синестезії володів В. Набоков). Ротенберг висловлює припущення, що процеси, подібні до синестезії, можуть лежати в основі нашого розуміння метафори як такої і бути надзвичайно важливими для творчості. Сьогодні можна говорити без перебільшення: ні один психотерапевтичний напрямок не обходиться без використання метафор. Оскільки метафора є втіленням прихованих сенсів, мова метафори є символічною мовою людського спілкування і одним з важливих засобів мистецтва, зв'язною ланкою між різними семантичними просторами (в когнітивному аспекті), вона вводить в дію приховані механізми несвідомого, використовуючи архетипні елементи, то простір для залучення метафори з метою психологічного впливу є надзвичайно широким.

В сучасній мовознавчій науці виразною є тенденція до інтеграції теорії метафори в різних напрямках: семіотиці, психолінгвістиці, соціолінгвістиці, когнітивному мовознавстві, структурній лінгвістиці, стилістиці.

Мовознавці розробили ряд теоретичних підходів до розуміння метафори. До них належать: інтерпретаційна модель, герменевтична модель, лінгвоаксіологічна інтерпретація метафори, інтерпретація метафор в лінгводидактиці і теорії перекладу, лексикографічний підхід [Алексеев 2002, с. 48].

Для когнітивного напряму сучасної мовознавчої науки характерне розуміння метафори не лише як лінгвістичний, а як ментальний факт, що концептуалізує нашу картину світу [Арутюнова 1990, с. 14]. Особливо цікавим в цьому аспекті є підхід до метафори, що його запропонували в 80-х роках

Дж. Лакофф і М. Джонсон у своїй відомій монографії «Метафори, якими живемо» [Лакофф 2004]. Він отримав назву концептуального аналізу. Основні положення цього підходу полягають у тому, що метафора відноситься не до рівня мовної техніки, а до рівня мислення і діяльності. Людський досвід виступає основою для творення метафоричних концептів. Суть метафори полягає в розумінні і досвідному переживанні одного роду речей в термінах іншого (наприклад, метафора «суперечка – це війна». В цілому виникає переконлива картина метафоричної систематики, яка ясно показує наш спосіб мислення і поведінки в ситуації суперечки, що реалізується в повсякденному дискурсі). Концептуальна система мови вміщує універсальний і національний (ідіотнічний) компоненти.

У полі зору лінгвістів поряд із рутинними (мовними) й індивідуальними (художніми) перебувають так звані ядерні (кореневі, базові, фундаментальні, архетипні) метафори, які розщеплюються і за аналогією і асоціаціями між різними групами понять творять дрібніші метафори і різновиди метафор. Семантичне поле метафори тісно пов'язане з національно маркованими образними картинками світу, онтологічними моделями світу. На думку Ю. Тимошенко, «Архетипна метафора як релікт універсально-колективних первнів людської психіки та образ етноміфологічного канону має значно вищий ступінь функціональності в художньому тексті, ніж індивідуально-контекстуальний троп, бо вона володіє потужним сугестивним зарядом – інтенцією вражати, навіювати, захоплювати» [Тимошенко 2001, с. 31]. Подібну тезу про індивідуальну самоцінність метафори висловив О. Лосєв. Важко не погодитись з такими міркуваннями, оскільки саме базові (архетипні) метафори творять сталі образні константи, що проходять часом через усю поетичну творчість митця і стають символічною основою художнього світу. Майстерність художника слова полягає у творенні власного неповторного образного сенсу, який він відкриває у базовій метафорі або через її присутність, і через це сам реалізується в тексті.

Поступове варіювання асоціативного поля метафори дозволяє говорити про семантичне зближення метафори та міфу. На такому зв'язку наголошує О. Фрейденберг, пов'язуючи метафору з давніми ритуалами прийняття їжі, семантикою жертвоприношення, смерті, відродження, однак те, що метафора і міф близькі за своєю семантичною суттю ще раніше стверджували О. Веселовський [Веселовський 1940], О. Потебня [Потебня 1976], Л. Виготський [Виготський 1956]. Мова міфологічного періоду була наскрізь метафоричною, тому метафора мала світоглядне значення у розумінні світу, була відображенням реальності на певному етапі сприйняття.

Цікаво, що саме мовознавці вперше провели термінологічне розмежування метафори на мовну і художню. Ідею протиставлення художньої та поетичної мови розробив Б. Ларін. Суть цього відокремлення у тому, що мова художньої літератури, окрім реального і логічного змісту, має ще й естетичний об'єкт. Сугестивність тексту і взаємозумовленість всіх його елементів визначають характер метафори в мові художньої літератури – її багатовимірність відрізняє від мовної метафори. Таке розмежування є принципово важливе для науки про метафору, оскільки, таким чином, окреслюються семантичні межі – об'єктом дослідження у мовознавстві є, в основному, мовна метафора, метафоричне поле, набір сем і т.д.

Метафора в лінгвістичних працях є дієвою когнітивною моделлю. Вона здатна висвітлювати і затемнювати різні сторони об'єкта, вона складна і багатогранна, допомагає виявити не тільки універсальні, а й національні аспекти мислення.

Такий багатий доробок досліджень свідчить про формування нового напрямку – лінгвометафорології, що дозволить уніфікувати різноманітність у системі тлумачень метафори і систематизувати наявні інтерпретаційні підходи, здійснити опис способів і джерел творення метафор як у мовній практиці спілкування, так і в літературній творчості.

Сучасне розуміння метафори в літературознавчому аспекті здобуло помітні теоретичні досягнення. В українській літературознавчій науці це,

зокрема, монографія Б. Іванюка «Метафора і літературний твір». У своїй книзі Б. Іванюк намагається простежити еволюцію теоретичних підходів щодо метафори від Аристотеля і до наших днів. Аналізуючи окремі тексти (як поетичні, так і прозові), автор приходить до висновку, що метафора є універсальною фігурою постміфологічного художнього мислення [Іванюк 1998].

На важливості розуміння метафори в конкретному контексті наголошує В. Вовк [Вовк 1986]. Поетичне мовлення є своєрідною концентрацією мовних процесів в цілому і в метафорі зокрема. Метафора є однією з основних установок. В. Вовк поділяє метафору в художньому мовленні на індивідуально-авторську (є найулюбленішим і найпоширенішим засобом в творчому арсеналі автора), метафору-символ (повне сприйняття символу потребує духовної напруги реципієнта, іноді для розуміння розгорнутого значення метафори-символа необхідно знати зміст всієї книги) і фразеологічну метафору. Відповідно до значення автор виділяє вісім лексико-семантичних груп. Кожна лексико-семантична група характеризується спільністю виражених понять, а також спільністю переносних значень іменників.

Літературознавство і теоретична поетика збагатилися дослідженнями про метафору не лише в плані її глибшого теоретичного осмислення, а й працями, що вивчають метафорику в творчості окремих письменників.

На думку М. Коцюбинської, «метафоризація сприймається як мовний засіб лише при наявності якихось формальних показників. Коли вона виходить за межі слова, поширюється на ціле речення, на цілий уривок тощо, то перестає бути явищем чисто мовним» [Коцюбинська 1965, с. 143]. Літературознавця цікавить неповторність метафори в її зв'язках з усією образною системою твору.

Генезу поетичної метафори можна пояснити потребами процесу «освоєння світу», що історично розвивається, тобто конкретної людської практики. Сам принцип утворення метафори, що виникає на основі порівняння

властивостей різних предметів та їх синтезування в новому понятті, властивий поезії загалом.

На думку Б. Мейлаха, в усіх поетичних системах метафора є предметом прикрашення або орнаментування, вона більшою мірою залишається поза межами цілісного художнього мислення [Мейлах 1958, с. 206].

Таке розуміння метафори вписується в систему традиційної теорії розуміння тропа як заміщення, тобто через заміну слова, імені, поняття чи цілої системи значень іншими, які означають інший досвід.

На думку постмодерного філософа і літературознавця Ж. Дерріди, метафора сама є філософським концептом, що діє в самій системі протиставлень (сутність проти випадковості, властиве проти невластивого, осмислювань проти чуттєвого) [Вінквіст 2003].

Метафора в художньому тексті несе великий заряд суб'єктивного сприйняття, індивідуального світовідчуття, особистої системи цінностей митця.

Дуже цікавий і, на думку Т. С. Пемпусь, неординарний підхід до розуміння метафори висловили одночасно два російських критики – К. Кедров і М. Епштейн [Пемпусь 2006, с. 117-21]. Виникнення цього напрямку – метаметафоризму можна датувати досить точно: 1983 – початок 1984 року. Головним теоретиком метаметафори є К. Кедров, невеличка поема якого «Комп'ютер любові» може розглядатися як художній маніфест метаметафоризму, тобто густої, насиченої, тотальної метафори, в порівнянні з якою звичайна метафора повинна виглядати частковою і нерішучою. В своїх тезах про метареалізм (метафоричний реалізм) вони говорять про існування «метареальності», тобто реальності, що відкривається за метафорою, на тому ґрунті, куди метафора переносить свій сенс. Кедров і Епштейн ввели поняття «метаболи». Якщо метафора ділить світ на порівнюване і те, з чим порівнюють, то метабола – це цілісний світ, що не ділиться надвоє, але відкриває в собі множину вимірів. Метафора – це готовність повірити в чудо, а метабола – здатність його досягнути [Джимбінова 2000].

Отже, теорія метафори має давні концепції та традиції. Було досліджено та виявлено метафору у філософському дискурсі, психологічному та мовознавчому аспекті. Виходячи з цього можна стверджувати що, філософському дискурсі метафора трактується як важлива форма проникнення у внутрішню природу та суті речей. У психологічному аспекті метафора проявляється як втілення прихованих сенсів, є зв'язною ланкою між семантичними просторами. Попри це, у лінгвістичних працях метафора постає як когнітивна модель, тобто вона здатна розкривати різні сторони об'єкта, вона зображується багатогранною, та допомагає виявити національні аспекти мислення.

1.2 Мовна та концептуальна метафора

Грецьке слово *μεταφορά* «перенос», переносне значення слова; в широкому сенсі термін «метафора» застосовується до будь-яких видів вживання слів у непрямому значенні. Метафора є співучасть, спілкування смислів; проміжок у просторі та часі, необхідний для діалогу смислів і народження нового сенсу; перехід з одного стану в інший. При цьому слово *φορά* означає - «вириб плодів; родючість, статок;», «швидкий рух, подих вітру», але і «платіж, сплата». Метафора може бути образною, красивою, без неї неможлива художня, поетична, та й звичайна розмовна мова. Але одночасно семантична двоплановість метафори затемнює її предметну віднесеність. Метафора не проникне в військовий статут, наказ, вирок, ультиматум тощо. В рамках позитивізму метафора вважалася неприпустимою в наукових творах і «вчинення метафори» прирівнювалося до вчинення злочину (пор. англ. *to commit a metaphor* за аналогією з *to commit a crime*).

«Реабілітував» метафору Е. Кассирер. Первинні, доісторичні форми подань людини про світ не базувалися на категоріях розуму. Сліди дологічного мислення виявляються в мові, міфології, релігії, мистецтві. У мові виражені як логічні, так і найдавніші, міфологічні форми мислення. Рефлекси міфологічних уявлень про світі Кассирер шукав і знаходив у метафорі. Він вказував на евристичні можливості метафори, на її моделює роль: метафора не тільки формує уявлення про об'єкт, вона також визначає спосіб і стиль мислення про нього.

Ф. Уілрайт вважає метафору елементом *T-мови* (*tensive language*), або «мова, що створює напругу», – ключове поняття загальної теорії метафори, що розвивається Ф. Уілрайта). «Бог, що говорить устами дельфійського оракула, – за словами Геракліта, – не повідомляє і не приховує, він подає знаки». Символи *T-мови* можуть натякати на об'єкти такої природи, що при використанні прямолінійних методів неминуче ігноруються або ж спотворюються» [Уілрайт 1990, с. 108].

Ф. І. Буслаєв, як і В. Гумбольдт, пов'язуючи розвиток мови з розвитком мислення, зазначає: «Метафора переносить слово від одного значення до іншого за якістю на тій підставі, що різні предмети можуть справити на нас своїми діями і властивостями однаково враження» [Буслаєв 1959, с. 195]. Безсумнівний внесок О. О. Потебні в теорію полягає в тому, що він пояснив механізм утворення метафори з точки зору психологічних понять-асоціацій і злиття. Він писав: «Основні закони утворення рядів уявлень – це асоціації та злиття... Нове сприйняття, зливаючись з попереднім, неодмінно або вводить його в свідомість або, принаймні, призводить у незрозумілий для нас стан, який назвемо рухом; але оскільки це попереднє сприйняття було дано разом або взагалі перебувало у відомому зв'язку з іншими, то входять у свідомість і ці інші» [Потебня 1990, с. 136].

Критичне ставлення А. А. Потебні до традиційного погляду на метафору як на фігуру мови, засновану на уподібненні лише за будь-якою ознакою, виражено в роботі «Из записок по теории словесности». Виходячи з

положення, що «метафора може полягати у будь-якому члені речення, причому інші, спочатку (тобто до поєднання) неметафоричні, стають метафоричними», вчений запропонував класифікацію метафори за синтаксичною ознакою: пояснюване виражено підметом при предикативному атрибуті, додатку, у зверненні; метафора в дієслові наявна у простому присудку, складеному присудку, додатку, обставині [Потебня 1990, с. 207].

Одним із вчених, які зробили великий внесок у вивченні метафори, є А.Н. Веселовський, який розрізняє види метафор *за мірою їх затвердження в мові*: мовні метафори, поетичні метафори, індивідуальні метафори, «вікові метафори, розроблені наново» [Веселовський 1989, с. 134].

Вчений приділяє велику увагу структурі кожної з видів метафор, вважаючи, що вона відображає її місце в еволюції метафори взагалі. Так, «... поетична метафора – одночлена паралельна формула, в яку перенесені деякі образи і відносини замовчуваного члена паралелі. Це визначення вказує її місце в хронології поетичного паралелізму» [Веселовський 1989, с. 140]. В якості особливих видів епітетів вчений говорить про епітет-метафору і синкретичної епітет: «Епітет-метафора передбачає паралелізм вражень, їх порівняння і логічний висновок рівнянь. Чорна туга, наприклад, вказує на: а) протиставлення темряви та світла і веселоців і т. п.; б) на узагальнення епітету світлової категорії в психологічному значенні: чорний або ознака смутку [Веселовський 1989, с. 61-62]. Синкретичним епітетами А. Н. Веселовський називає епітети, засновані на неподільності чуттєвих сприймань, пояснює їх природу фізіологічним синкретизмом і особливістю людської свідомості сприймати враження разом. Згідно з його думкою, синкретичні епітети сучасної йому поезії можуть бути матеріалом для дослідження «історичного розвитку думки в подібних формах словесної творчості» [Веселовський 1989, с. 72]. У давнину виникнення цих епітетів було обумовлено «фізіологічною нерозбірливістю», але залишається загадкою: чому в ХХ столітті люди, вже вміють розмежовувати чуттєві враження, ще

більш залежні від «ідеї цілого, ланцюги таємничих відповідностей» [Веселовський 1989, с. 72].

Якщо в роботах минулих століть велика увага приділяється природі метафори, уточнюється її дефініція, то в сучасній філології зроблені помітні кроки вивчення метафори в її різних аспектах [Церцвадзе 2014, с. 26].

В. І. Корольков лінгвістичне дослідження метафори поділяє на: фонетичний аспект; словотвірний аспект; морфологічний аспект; лексикологічний аспект; семасіологічний аспект; стилістичний аспект [Корольков 1971, с. 81-83].

У роботі Є. В. Сергєєвої також висвітлюються основні питання, які цікавлять сучасних дослідників: історія вивчення метафори; з'ясування семантичної сутності метафори; відмінність метафори від інших тропів; граматична структура метафори; обсяг метафори; метафора і контекст; класифікація метафор і в тому числі типи метафор в плані співвідношення мовних, традиційно-поетичних та індивідуальних [Сергєєва 1990, с. 5].

В. П. Москвін вказує на основні параметри класифікації: угруповання метафор за тематичною приналежністю допоміжного суб'єкту; класифікація за основним суб'єктом; за ступенем смислової віддаленості основного і допоміжного суб'єктів; за спільністю та допоміжного і основного суб'єктів; за ступенем цілісності внутрішньої форми; за кількістю одиниць носіїв метафоричного образу; контекстуальний параметр; функціональний параметр: за ступенем засвоєності; щодо мікросистеми-джерела [Москвін 2000, с. 69].

За В. П. Москвіним, виділяють три основних типи класифікації: структурну, семантичну, функційну [Москвін 2000, с. 64].

Одним з важливих питань в теорії метафори є співвідношення понять «метафора» і «метафоричність». В. І. Корольков підкреслює важливість розмежування «метафори у власному розумінні цього слова» і «похідним-номінативного значення, утвореного за принципом подібності» [Корольков 1971, с. 83].

С. А. Хахалова вважає, що метафору можна віднести до універсальної категорії метафоричності як до одного з найбільш загальних і фундаментальних понять, що відбиває наявні загальні властивості і відносини явищ дійсності та пізнання за ознакою знаходження асоціативних зв'язків між явищами дійсності та їх відображенням в пізнавальній абстрактній аналітико-синтетичній діяльності людини» [Хахалова 1997, с. 88]. В залежності від «сфери впливу метафоричності» вона розрізняє:

- *метафора-слово* – номінативний знак вторинної непрямой номінації, в основі якого лежить перенесення формативу з одиничного денотата на одиничний реактивний денотат за принципом порівняння;

- *метафора-словосполучення* – розгорнута метафора, для якої характерні синтаксичні зв'язку та відсутність предикативних;

- *метафора-речення*;

- *метафора-текст* (що відрізняється характером предикативних знаків метафоричного характеру вторинної непрямой номінації [Хахалова 1997, с. 146].

Є. Т. Черкасова, досліджуючи морфологічний аспект метафори, констатує підрозділ метафори на: субстантивні, ад'єктивні, дієслівні, прислівникові. Дослідниця вважає, що «проблема частин мови є одночасно і проблемою словотворчих зв'язків слів. Природно, що і при вивченні процесу метафоризації слід враховувати і ці зв'язки, і морфологічну структуру слова» [Черкасова 1959, с. 13].

Н. Д. Арутюнова розрізняє такі функційні типи мовної метафори:

- *номінативна метафора*, яка слугує для найменування будь-кого класу предметів, утворюється у випадку заміни одного дескриптивного значення іншим. Метафоричний перенос утворюється за допомогою будь-якої зовнішньої ознаки;

– *образна метафора*, яку задіюють у пошуках образу, створенні відповідного настрою з метою індивідуалізації. Основна мета даного виду метафори дати не ім'я, а характеристику, індивідуалізувати предмет;

– *когнітивна (ознакова) метафора*, що утворюється унаслідок уподібнення та присвоєння об'єкту чужих ознак. Мета даної метафори гносеологічна, спрямована на формування значень, яких не вистачає, а також за допомогою цього виду метафори формується лексика абстрактних понять, ідей та процесів;

– *генералізуюча метафора* як кінцевий результат когнітивної метафори, що переносить ознаки від предмета до події, ідеї, думки, факту. Даний вид метафори дає мові логічні предикати, що позначають послідовність та причинність та призводить до генералізації понять [Арутюнова 1978, с. 203].

Суть номінативної метафори в перенесенні назви з одного об'єкту на інший, зміни одного дескриптивного значення іншим. Образна метафора пов'язана з переходом ідентифікує значення в предикативне. Когнітивна метафора є результатом зсуву в поєднанні предикатних слів (тобто перенесення значення виразів). Генералізуюча метафора в лексичному значенні слова стирає кордону між логічними порядками [Арутюнова 1990, с. 168].

У типології Ю. І. Левіна рубрики поділяються за способом реалізації компаративного елемента: метафори-порівняння (колонада гаю); метафори-загадки (клавіші-кругляки); метафори, що приписують об'єкту властивості іншого об'єкту (отруйний погляд, життя згоріло) [Левин 1998, с. 293].

Л. Н. Риньков об'єднує метафори «постарілі, стерті, омертвілі, загальнопоетичні, фраземи-метафори» в терміні «стійкі метафоричні словосполучення» і виділяє як окремий вид «індивідуально-авторські метафоричні словосполучення» [Риньков 1975, с. 21].

В. Н. Вовк виділяє індивідуально-авторську метафору як елемент мови, протиставляючи її елементам мови: «Мова представляє певну традиційну усталену систему умовностей, кодів, загальноприйнятих значень, що реалізують свою семантичну узгодженість в цій системі» [Вовк 1986, с. 49]. Її міркування засновані на твердженні про те, що кожне слово має свій «конотативний потенціал» – сукупність нових можливих відтінків значення. Індивідуально-авторська метафора виникає як наслідок зміщення логічних меж. При цьому «новизна значення з'являється не шляхом заперечення конотацій, що існують в попередніх контекстах, але шляхом взаємодії між ними в цьому контексті, в зіставленні яких створює метафори новий потенціал» [Вовк 1986, с. 51].

Г. Н. Складарська визнає можливість фактів взаємопереходів мовної та художньої метафор, але виділяє принципові відмінності між ними з точки зору їх лексичного статусу. «Мовна метафора – самостійна лексична одиниця, досить вільно вступає в семантичні зв'язки, художня метафора не має такої лексичної самостійності, вона завжди пов'язана з контекстом» [Складарська 1993, с. 35]. Г. Н. Складарська виділяє мовну та художню метафору. Мовна в свою чергу поділяється на:

1. Мотивована метафора – присутній семантичний елемент, який експліцитно пов'язує метафоричне значення із вихідним. Формальним критерієм відбору таких мовних метафор слугують дані тлумачних словників: або наявність у словникових дефініціях при вихідному та метафоричному значеннях одного і того ж або схожого в семантичному плані слова; або наявність у словниковій статті порівняльного відбору, що реалізую ту ж ознаку, що і метафора. Наприклад: Карикатура. Малюнок, що зображує будь-що у спотвореному веселому вигляді. Перен. Невдале імітування, весела, спотворена подібність когось до чогось [Складарська 1993, с. 49].

2. Синкретична метафора – метафора, яка створилася в результаті змішання чуттєвих сприймань (зорових, акустичних, смакових, нюхових,

тактильних та ін. сфера сприйняття). Наприклад: *солодкий чай – солодка мелодія; тьмянний світ – тьмянний голос; м'який пух – м'який звук* [56, 1993, с. 52];

3. Асоціативна метафора – базується на здатності свідомості відшукувати аналогії між будь-якими об'єктами дійсності. В свою чергу Г. Н. Складарська виокремлює наступні підтипи:

– *асоціативна мовна метафора ознакова* – виявляється ознака, яка не присутня в семантичній структурі вихідного номінативного значення, але «прив'язана» до денотату асоціацій. Наприклад: **Базар**. Місце для торгівлі. **Перен**. Балачки, шум, крик [Складарська 1993, с. 56];

– *асоціативна мовна метафора психологічна* – символ метафори представляє собою аморфне семантичне утворення. Саму тут область «без свідомої гри логіки». Наприклад: **Колода**. Очищений від гілок та без верхівки стовбур. **Перен**. Про тупу, безглузду людину [Складарська 1993, с. 59];

В. А. Банін, В. П. Москвін та Дж. Лакофф виділяють **узуальні**, що виражають конвенціональну закріпленість значення словесного знака і **оказіональні** метафори, що реалізують оказіональність його вживання [Банін 1995, с. 73; Москвін 2000, с. 56].

За Дж. Лакофф узуальні метафори складають більшість метафоричних висловлень. Узуальні метафори – слова або словосполучення, образне значення яких закріплене мовним вжитком [Лакофф 2004, с. 54].

Іншу, невелику частину корпусу метафоричних висловів складають оказіональні метафори. Дж. Лакофф наголошує на тому, що кожна метафорична проекція в межах метафоричних моделей виступає «відкритим класом потенційних відповідностей» [Лакофф 2004, с. 209]. Отже, оказіональні метафори – це одиничні метафоричні слововживання, які по-новому розкривають вже існуючі метафоричні проекції, вступають у відношення семантичної деривації. Їх інтерпретація не викликає складнощів,

адже їхнє тлумачення базується на попередньому досвіді метафоричної концептуалізації певної сфери-цілі [Романюха 2015, с. 90].

М. Ю. Міхеєв класифікує мовні метафори на: *банальні метафори* і *живі метафори* [Міхеєв 2000, с. 47-71].

Говорячи про метафори як про модель, що дозволяє «оновлювати» усталені значення слів і породжує нові, не можна не згадати про метафоричних неологізми. Спостерігаючи за семантичними неологізмами новітнього часу, Н. В. Чернікова виділила два типи значень метафор:

1) номінативно-когнітивна метафора – «нові значення, обумовлені потребою номінації нових явищ, що виникли в об'єктивній дійсності або необхідністю розвитку синонімічних засобів мови;

2) експресивна метафора – «нові значення, обумовлені потребою емоційно-експресивного поновлення лексики» [Чернікова 2001, с. 83].

На думку дослідника, перший тип метафори створений на асоціативно-образній основі, але його головна мета – номінація. Цьому типу метафори властива емоційно-експресивна нейтральність. Для другого типу характерний суб'єктивний фактор, він пов'язаний з людськими емоціями, функціонує, переважно, в публіцистиці та розмовної мови.

На думку О. Балабан [Балабан 2008, с.82], метафора є однією з базових категорій системи семантичних універсалій. Дослідження генеративних можливостей метафори в кореляції з іншими семантичними універсаліями дозволило з'ясувати, що семантико-кореляційна типологія метафори представлена такими типами, як:

1) *прозора метафора*. Вона корелює з мотивованими та немотивованими словами;

2) *антропоморфна метафора*, яка ґрунтується на перенесенні ознак і властивостей людини на предмети, явища природи, абстрактні поняття, тварини;

- 3) *синестетична метафора*, що виражається через фізіологічні асоціації між даними різних відчуттів;
- 4) *полісемічна метафора*. Вона межує з багатозначними словами;
- 5) *синонімічна метафора*, котра протиставляється синонімам;
- 6) *метафора семантичних полів*, яка перебуває в межах одного семантичного поля» [Балабан 2008, с. 81-87].

Концептуальна метафора є однією з основних ментальних операцій, це спосіб пізнання, структурування і пояснення навколишнього нас світу. Концептуальна метафора не тільки відтворює фрагменти соціального досвіду культурної спільноти – вона значною мірою формує цей досвід. Концептуальна метафора надає можливість зрозуміти надзвичайно складні ситуації, феномени й абстрактні поняття (ідеї, емоції). Донорську зону можна охарактеризувати як конкретну й антропоцентричну (в центрі уваги – людина, її тіло і дії), в той час як для реципієнтної зони характерна абстрактність. Виникає потреба метафоризації, для чого і звертаємося до більш «конкретної» донорській зони [Егорова 2016, с. 190-195].

Розглянемо приклади концептуальної метафори: *Love is just a chemical*. Область-джерело у цьому випадку – хімічна промисловість / хімія як наука, а область-мішень представляється через людські відносини. З одного боку, хімікат токсичний і здатний отруїти організм, а з іншого – складна речовина, яка складається із численних взаємопов'язаних елементів.

Концептуальні метафори різні за характером концептуалізації та поділяються на три види концептуальних метафор: структурні когнітивні метафори; орієнтаційні когнітивні метафори; онтологічні когнітивні метафори [Денисова 2018, с. 34].

Структурна когнітивна метафора заснована на концептуалізації абстрактних понять за допомогою вже відомих «прозорих» елементів досвіду, наприклад: *My time is your money*. Метафоричні вирази повсякденної мови можуть прояснювати метафоричну природу понять, упорядковують повсякденні дії. У цьому прикладі ілюструється ставлення людини до часу як

до ресурсу, тобто до того, що важливо і що цінується. Час витікає безповоротно, саме тому воно визначається через таке поняття як гроші.

Орієнтаційна когнітивна метафора відображає опозиції, в яких зафіксований досвід просторової орієнтації у світі. Такі орієнтації засновані на моторному досвіді. Орієнтаційні когнітивні метафори репрезентуються в мові, як окремими лексичними одиницями, так і стійкими поєднаннями, наприклад: *It's got its ups and downs*. У цьому прикладі автор намагається висловити своє ставлення до певної ситуації. Оперуючи протилежними за значенням складовими частинами метафори, можна висловити ідею про те, що в житті є злети і падіння, важкі і легкі часи, в усьому можна знайти, як і позитивну, так і негативну сторони. Цей приклад яскраво характеризує поняття «опозиції» – *up* та *down*.

Онтологічна когнітивна метафора – такий вид когнітивної метафори, де простежується проектування властивостей, якими наділені предмети реального світу, на абстрактні поняття, наприклад: *In the end our choices make us*. Цей приклад відноситься до окремого випадку онтологічної метафори, а саме персоніфікації. Тут добре простежується, як об'єкт інтерпретується як людина, що дозволяє осмислити досвід взаємодії з неживими сутностями. Ця метафора описує, як рішення, що приймаються протягом життя, безпосередньо впливають на кінцевий результат, формуючи тим самим саму людину.

Мовна та концептуальна метафора займає одне з провідних місць у сучасній лінгвістиці, та теорія концептуальної метафори невинно розвивається, постійно набуваючи нових наукових інтерпретацій. Метафора, як власне когнітивний механізм дає можливість осмислення загальних понять крізь призму більш конкретних трактувань. Таким чином, метафора є одним із ключових способів пізнання явищ і процесів, а також концептуалізації реальної дійсності.

1.3 Процедура дослідження мілітарної метафори в текстах новин сучасної англомовної преси

Існують різні класифікації метафор в сучасній лінгвістиці. У результаті аналізу спеціальної літератури та фактичного матеріалу виявлено основні критерії диференціації видів мілітарної метафор:

Структурний критерій передбачає угруповання в залежності від ступеню розгорнення знака-носія. За цим критерієм диференціюють прості і розгорнуті метафори. У простих метафорах знак-носії образу представлений одним словом (*class war, culture war, guerrilla war*).

Розгорнуті метафори охоплюють такі підвиди: композиційні, послідовні метафори, або ланцюжок метафор, де є два або більше смислових центри), план вираження яких реалізується цілою групою тематично близьких лексем (знаків-носіїв одного метафоричного образу) на рівні слова або словосполучення за рахунок розгортання простих метафор протягом великого фрагмента повідомлення або всього повідомлення в цілому [Растьє 2001, с. 190].

Розгорнута метафора виражена як метафора-порівняння, що включає два компоненти: слово-параметр і слово-аргумент (мікроконтекст); а також як метафора-загадка (сімфора). На відновленні або зміцненні внутрішньої форми (допоміжного суб'єкта) стертої метафори заснований стилістичний прийом відновлення (або реконструкції) метафори шляхом її розгортання. Прямо протилежний йому стилістичний прийом демегафоризація, що полягає у вживанні стертої метафори в контексті, відновлюючи її допоміжний суб'єкт (напівзабуте початкове значення) і одночасно знімає переносне значення (основний суб'єкт).

Семантичний критерій є угрупованням по зв'язку з різними особливостями змістовної сторони: *номінативні метафори*, які полягають в заміні одного дескриптивного значення іншим і служать джерелом омонімії;

образні метафори, слугують розвитку фігуральних значень і синонімічних засобів мови; *когнітивні метафори*, які виникають в результаті зсуву в сполучуваності предикатних слів (перенесення значення) і створюють полісемію; *генералізуючі метафори* (як кінцевий результат когнітивної метафори), що стирають в лексичному значенні слова межі між логічними порядками і стимулюючи виникнення логічної полісемії [Арутюнова 1998, с. 366].

Суб'єктний критерій є угрупованням за основним або допоміжним суб'єктом порівняння при побудові лексичних класів і семантичних полів (різновид семантичних метафор): *суб'єктно-основний* – угруповання по основному суб'єкту без урахування характеру допоміжного суб'єкта (кольоративні метафори, в яких основним суб'єктом порівняння виступає колір (*Green Berets* – зелені берети, *blue helmets* – блакитні каски); кількісні метафори, що позначають невизначено велику або малу кількість); *суб'єктно-допоміжний* – угруповання за тематичною приналежністю допоміжного суб'єкта без урахування основного суб'єкта: антропоморфні (антропоцентричні) метафори, в яких неживі об'єкти, рослини, тварини порівнюються з людиною. Уособлення, побудоване на антропоморфній метафорі, – активний стилістичний прийом; анімалістичні (зооморфні) метафори, в яких суб'єктом порівняння виступає тварина; просторові метафори, які засновані на аналогії з будь-яким виміром простору [Москвин 2007, с. 397].

Фігуральний критерій є угрупованням за фігуральним характером, його наявністю або відсутністю (різновид семантичних метафор): різкі метафори – поєднують поняття, які «стоять далеко» один від одного (*housing hotspots* – житлові гарячі точки); стерті метафори, загальноприйняті, фігуральний характер яких вже не відчувається (*war crimes* – військові злочини:); формульні метафори, близькі до стертих метафор, але відрізняються від них ще більшою стереотипністю та іноді неможливістю перетворення на нефігуральну конструкцію (*signs of victory* – знаки перемоги); реалізовані

метафори, які передбачають оперування метафоричним виразом без урахування його фігурального характеру, тобто так, наче метафора мала пряме значення, часто з комічним ефектом (*I heard a shot. – It was champagne. – Я чула постріл. – Це було шампанське*) [Уілрайт 1990, с. 82-119].

Об'ємний критерій є угрупованням за обсягом, повноти метафоричного перенесення (різновид семантичних метафор) тобто, повні метафори, які реалізують повні метафоричні переноси: двосторонні; односторонні семасіологічні; односторонні ономасіологічні; також часткові метафори, що реалізують часткові метафоричні переноси [Гак 1988, с. 11-26].

Компаративний критерій є угрупованням в залежності від способу реалізації компаративного елемента (різновид семантичних метафор), а саме метафори порівняння, поєднуються із синонімічним йому прямим найменуванням, який виконує роль ключового слова і прямо вказує на основний суб'єкт метафори; метафори-загадки; метафори, що приписують об'єкту властивості іншого об'єкта переноси [Левин 1998, с. 51].

Мовний критерій є угрупованням в залежності від семантичного механізму утворення (різновид семантичних метафор).

Мотивовані метафори, в яких присутній семантичний елемент, що зв'язує метафоричне значення з вихідним (*artillery duelsar* – артилерійські дуелі) [Скляревська 1993, с. 49];

Синкретичні метафори, утворені через зсув чуттєвих сприймань, станів, а також шляхом «схрещування» відчуттів і асоціативних образів або властивостей, їм притаманних (*cold war* – холодна війна) [Скляревська 1993, с. 52];

Асоціативні метафори, нічим не пов'язані з вихідним значенням, крім деяких елементів знання про денотат. Ці відомості кожен член мовного колективу черпає з індивідуального досвіду, і мовні метафори, утворені на підставі таких характеристик не вимагають пояснення (*the geopolitics of the vaccine, a weapon for global security* – геополітика вакцини, зброї для глобальної безпеки) [Скляревська 1993, с. 56].

Частотний критерій є угруповання в залежності від ступеню вживаності («свіжості») тобто, вживання загальноприйнятих метафор – узуальних, загальнономовні, фондові, і неологічних метафор – індивідуально-авторські, okazіональні.

Концептуальний або когнітивний критерій є в метафоричному осмисленні концепту відносно регулярно повторювальний фіксований набір метафоричних моделей (в дусі Дж. Лакофф можна було б сказати, що досліджуваний концепт часто фігурує в складі «концептуальних метафор» [Лакофф 1990, с. 387-415]). Процес метафоризації, згідно дескриптерної теорії метафори, являє собою функцію відображення елементів області джерела в елементи області мети. *Область джерела* (спосіб організації знання, відповідний набору понять, поєднаних між собою тісними семантичними зв'язками) і *область мети* (сукупність реалій, характерних для цієї проблемної області) як структуровані галузі знань описуються спеціальною метамовою семантичних дескрипторів – денотативних (для області мети) і сигніфікативних (для області джерела) [Егорова 2016, с. 191].

Метафорична модель – це сукупність однорідних понять, які відносяться до однієї і тієї ж області людського знання, де безліч кортежів сигніфікативних та денотативних дескрипторів, які характеризують область джерела і область мети в метафоричній проекції відповідно. Список сигніфікативних дескрипторів, які описують відповідну тематичну область і представляють собою сукупність нормалізованих неполісемічних і неомонімічних лексем мови, відкритий і формується в залежності від того, які сфери людського знання залучаються для інтерпретації концептів досліджуваної проблемної області.

Концепт відображає уявлення «про тих сенсів, якими оперує людина в процесах мислення і які відображають зміст досвіду та знання, зміст результатів усієї людської діяльності та процесів пізнання світу у вигляді певних квантів знання» [Кубрякова 1996, с. 90]. Список денотативних дескрипторів теж відкритий, залежить від набору категорій досліджуваної

проблемної області. Наприклад, для дослідження політичного дискурсу до денотативних дескрипторів будуть ставитися поняття зі сфери політики, для розгляду мілітарного дискурсу – поняття з військової сфери тощо. З огляду на це називають економічні, медичні, ігрові, спортивні, мілітарні метафори тощо.

Медіадискурс різних культур кінця ХХ – початку ХХІ століть сильно метафоризований. Це зумовлено загальною метафоризацією людської свідомості [Баранов 1991, с. 184-193]. Дослідження мілітарної метафори відкриває суспільну свідомість, фіксує ситуацію та виявляючи загальні трансформаційні тенденції уявлень про світ в різних культурах. Метафора, формуючи модель сприйняття дійсності, відображає в ній уявлення про роль і місце діючого суб'єкта [Желтухина 2003]. Проведений аналіз сучасного англійського медіадискурсу підтверджує тезу про метафоризацію медіадискурсу розглянутих лінгвокультурах. Міфологізація і метафоризація свідомості адресата як носія тієї чи іншої мови створює базу для ефективного мовного впливу метафори в сучасних англійських ЗМІ.

Найбільшим метафоричним потенціалом в сучасному англійському медіадискурсі володіє модель «ВІЙНА», що свідчить про тенденцію до мілітаризації свідомості, зазначеної М. Р. Желтухіною для англійської свідомості [Желтухина 2003].

Мілітарна метафорика в англійській мові сягає корінням углиб історії. Мілітаристський характер Англії та США, революційні і військові реалії, масштабне інформування про воєнні події в ЗМІ, відображення військових подій і дій у художній літературі пояснюють перманентну активізацію спеціальних позначень в загальнолітературному вжитку.

У сучасних ЗМІ політичні діячі, бізнесмени, спортсмени, журналісти, вчителі, шоумени і звичайні громадяни постійно знаходяться на військовому положенні: наступають і обороняються, відстоюють стратегічні рубежі та захоплюють висоти, використовують засоби, необхідні для ведення бойових дій тощо. Мілітарні метафори – це не стільки вербальна агресія [Григорьева 2002], скільки ефективний засіб мовної виразності, що реалізує

позитивну або негативну оцінність експресивності масмедіа з метою формування певної громадської думки. Велика кількість мілітарних метафор в ЗМІ відображає лексичну відкритість військової лексики для загальнолітературної мови і є наслідком створення і тиражування метафор журналістами.

Отже, дослідивши теоретичний матеріал ми дійшли висновків, що існує багато класифікацій метафор у сучасній лінгвістиці та були виявлено саме критерії диференціації видів мілітарних метафор. Попри це, дослідження мілітарної метафори відкрило суспільну свідомість, сформувала модель сприйняття дійсності, роль і місце суб'єкта у цьому світі.

РОЗДІЛ 2

ТИПИ ТА ФУНКЦІЇ МІЛІТАРНОЇ МЕТАФОРИ В ТЕКСТАХ НОВИН СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ

2.1 Мілітарна метафора як маркер агональності сучасного медіадискурсу

Тропологічний механізм виражає техніку переносів, в основі якої лежать образність (поєднання буквального і переносного значень), виразність, незвичайне поєднання слів, полісемія (двоплановість, поєднання двох семантичних планів) [Желтухина 2003]. Природа метафори як тропу полягає у полісемантичності слова і виразу, коли одночасно здійснюються буквальне (загальнономовне) і переносне (ситуативне) значення.

Насиченість мілітарної метафори в сучасному медіадискурсі обумовлено його загальною агональністю, конфліктністю мислення сучасної людини у світі інформатизації та глобалізації, що призводить до серйозних проблем у сприйнятті та розумінні інформації [Желтухина 2010; Доброниченко 2012].

Проблема агональності все більше привертає увагу дослідників у різних галузях науки: у філософії, політології, соціології, культурології, психології, лінгвістиці тощо, оскільки агональність пронизує всі сфери людського буття, виражаючи боротьбу за першість і домінування (грец. *agonia* – боротьба). Агональність – це властивість не тільки людської діяльності, оскільки у світі природи в такій же мірі проявляються конкуренція і боротьба за виживання. За теорією Ч. Дарвіна про походження і еволюційні метаморфози видів флори та фауни відзначається їх агональне протистояння в ситуації постійної зміни умов навколишнього середовища. Природний характер цього протистояння полягає в тому, що виживають найсильніші, тобто ті популяції, які в процесі свого розвитку отримали конкретні якості для комфортної адаптації.

Ідея протиборства властива людському суспільству з часів свого виникнення аж до наших днів. Важливо підкреслити, що від протистояння таємничим і неприборканим силам природи людина перейшла до боротьби за виживання з іншими людьми. Конкуренція, що стала невід'ємною частиною життя кожної людини, переслідує її з моменту народження. Індивід бореться за все найкраще: життя, освіту, роботу, соціальний статус тощо. На відміну від світу тварин, в якому замученість до агональної дії не представляє собою результат вольового акту, у світі людини кожен може свідомо припинити дію законів опозиційної гри та вийти з неї, ставши аутсайдером (від англ. «*outside*» – «поза, по ту сторону»). Традиційно вважається, що носіями цієї негативної конотації стають соціально слабкі члени соціуму з вродженою або надбаною астенічністю або слабкістю (надбана інвалідність, низький соціальний статус сім'ї, девіантне та кримінальне середовище).

Десоціалізація, виштовхування і вихід деяких членів суспільства з агональних відносин може виникнути також внаслідок політики держави, наприклад, у ставленні до суспільних груп: пенсіонерам, дітям, студентам. Попри неактивну діяльність цих груп, оскільки, як правило, активна фаза пенсіонерів вже завершилася, а у дітей і студентів ще не почалася, в межах кожної із зазначених маргінальних груп реалізується конкуренція. Пенсіонери борються за отримання і збереження пільг, за право брати участь в житті держави, впливати на своїх рідних і близьких, а учні та студенти – за оцінки, стимули і бонуси, за престижний диплом, вигідне місце роботи і високу зарплату в перспективі тощо. Саме тому можна говорити про універсальність агональності свідомості і поведінки як сильних, так і слабких представників різних лінгвокультур, що володіє низкою ознак і засобів вираження в різних типах дискурсу.

З'ясуємо, що представляє собою агональність в психологічному, політико-філософському, лінгвістичному планах. Необхідно згадати, що, звичайно, агональність не обмежується даними аспектами, її потрібно розглядати в більш широкому контексті. Однак, у зв'язку з тим, що нас

цікавить вербальна експліцитно агональності в сучасному медіадискурсі, ми зупинимося докладніше на зазначених аспектах.

З психологічної точки зору, стратегічною метою буття людини виступає задоволення її фізичних і духовних потреб у всьому різноманітті культурно та індивідуально обумовлених варіантів. Це розмаїття не хаотичне, а характеризується загальними властивостями, які дозволяють говорити про те, що людина споглядає та продовжує бачити себе в центрі основних протиріч дійсності, об'єктивність якої виникає з системи протиріч між 1) людиною та природою і 2) людиною та людиною. Рефлекторне, а потім і усвідомлене виділення людини зі світу оточуючих її предметів, явищ і відносин зумовило в різних філософських системах зародження думки про неминучість знаходження людини в межах опозицій агональності (свій-чужий, друг-ворог, влада-опозиція тощо). У політичному контексті подій, що відбуваються (президентські, парламентські вибори, освітлення поточних політичних подій в країні і за кордоном) агональність проявляється не тільки як характеристика інших процесів і подій, а й як самостійний процес і стан одночасно. У філософському ключі агональність необхідно розглядати як суть і ставлення одночасно.

Проектуючи природну агональність на себе, людина рефлекторно переносить її і на іншу людину, вступаючи з нею у відносини агональності. В системі психологічних ознак агональності можна розмежувати первинні (потреби, мотиви, воля) і вторинні психологічні ознаки (діяльність, мислення, рефлексію та емоції). Найбільш яскраво агональність здійснюється на емоційному рівні при реалізації різних ролей в тому чи іншому виді діяльності. У конкурентному середовищі люди об'єктивно змушені виконувати ті чи інші соціальні ролі певним способом на підставі закону, відповідно до моральних принципів та традицій. Для досягнення основної мети будь-якої діяльності людина робить конкретні дії, процес і результат яких також постійно оцінюється за актуальними критеріями. Агональний фон при цьому залежить від низки факторів, серед яких необхідно акцентувати вік, стать, соціальну

приналежність, національність (громадянство), професію, освіту а виховання. Найбільш яскраво висвітлити ці аспекти агональності дозволяє метафора, в тому числі військова метафора.

Метафорична агональність характеризується конфліктністю, експліцитністю й антропоцентризмом, супроводжує процес мовної діяльності та фіксується в її комунікативному результаті. В межах мовної діяльності агональність реалізується в дискурсі. Медіадискурс, виступаючи ситуативною та жанровою специфічною медіакомунікацією, відображає різні прояви метафоричної агональності. У результаті аналізу встановлено, що, метафорична агональність на шляху свого втілення в медіадискурсі проходить декілька етапів:

мотивація (намір) метафоричної агональності → планування метафоричної агональності → реалізація метафоричної агональності → реагування на метафоричну агональність агональна / неагональна реакція → контроль метафоричної агональності → прогнозування агональності адресанта і адресата.

Сучасний медіадискурс, перебуваючи на перетині різних типів дискурсу (політичного, юридичного, економічного, ділового, побутового, спортивного, розважального та інших типів дискурсу) найбільш яскраво демонструє реалізацію вербальної агональності, у тому числі метафоричної агональності.

Аналіз філософської, політологічної, соціологічної, психологічної, культурологічної та лінгвістичної літератури [Арутюнова 1998; Базылев 1999; Безменова 1989; Водак 1997; Гумбольт 1984] показав, що розглядаються різні параметри агональності. Для нашого дослідження метафоричної агональності в сучасному медіадискурсі ми можемо виділити найбільш актуальні її параметри, що реалізуються у військовій метафорі:

1) біопсихологічні параметри:

– *потребовий* – відчуття необхідності заявити про себе, відстояти свою правоту, бути визнаним;

- *креативно-активний* – пошук шляхів і способів реалізації агональності з метою задоволення основних потреб учасників опозиції;
 - *мотивований* – прагнення до домінування, самоствердження, влади, компенсація комплексу неповноцінності;
 - *вольовий* – основне джерело формування мотиву;
 - *рефлексивно-поведінковий* – здивування та замішання при сприйнятті від незвичності, несподіванки;
 - *оціночний* – особливість оцінки індивіда, перебуває у трудових відносинах агональної опозиції;
 - *міжособистісний* – суб’єктивізм агональних проявів;
 - *ігровий* – диференційно-рольова взаємодія в межах агональності;
 - *агресивний* – наслідок проявів боротьби;
- 2) політико-філософські параметри:
- *агональний* – боротьба як стан крайнього загострення протиріч, яка відрізняється активною протидією сторін;
 - *зіставлений* – положення, при якому між різними членами суспільства штучно створюються відносини суперечностей і конкуренції, вирішуються в межах протидії різного характеру: політичного, соціального, військового, цивільного;
 - *контрастний* – ефект протиставлення двох або декількох предметів або явищ з протилежними властивостями;
 - *опозиційний* – наявність двох або кількох предметів або явищ з протилежними властивостями;
 - *логічно дисгармонійний* – невідповідність як відсутність логічного зв’язку між предметами або явищами;
 - *неоднозначний* – відсутність несуперечливих критеріїв оцінки фактів, подій, предметів і явищ; суб’єктивізм;
 - *критичний* – невизнання апріорних цільових установок;
 - *алогічний* – заперечення логічного мислення як способу пізнання;

– *ресурсний* – комплекс засобів для реалізації потенційних можливостей за сферами застосування: економічні (грошові засоби в розпорядженні держави), політичні (авторитет органів влади, її окремих представників), силові (армія, поліція, спецслужби) і соціальні засоби (медицина, освіта);

– *публічний* – властивість, протилежне інтимності, що характеризує відносини агональності з точки зору наявності сторонніх спостерігачів;

– *соціальний* – об’єктивація відносин агональності в межах соціально релевантних способів і форм взаємодії;

– *легальний* – відповідність нормам закону і права;

– *громадянський* – реалізація прав і свобод громадян;

– *національний* – національна приналежність суб’єктів агональності; національна складова проблем, що становлять об’єкт агональності;

– *суб’єктивний / об’єктивний* – спосіб ставлення до сутності відносин агональності;

3) лінгвістичні параметри (лінгвокогнітивні, лінгвопрагматичні власне лінгвістичні):

– *асоціативний* – учасники агональної опозиції асоціюють себе як індивідуумів з великими групами людей на основі спільності позицій, інтересів, поглядів, соціальної, національної приналежності тощо;

– *трансформаційний* – фреймові трансформації як механізм реалізації агональності;

– *прагмасемантичний* – утилітарний характер мовної експлікації в практичних цілях;

– *лінгвістично-ігровий* – мовна гра як форма фреймових трансформацій, що застосовуються в сугестивних цілях;

– *аналогічний* – наслідок ситуативної замкнутості, в якій знаходяться агенти агональності.

Проявляючись у спрямованості на створення конфлікту та конфронтації, метафорична агональність внаслідок того, що різноманіття положень і ситуацій, де потенційно могло б знайти себе протиборство кількох почав, насилу піддається опису. Виявлення окремих видів агональності є масштабним завданням, вирішення якого має початковий характер і належить до подальших перспектив не тільки лінгвістичних, але і філософських, психологічних, конфліктологічних і політологічних досліджень.

У результаті аналізу спеціальної літератури [Bergsdorf 1978; Beaugrande 1997; Djik 1996] і фактичного матеріалу виділено основні критерії диференціації метафоричної агональності у медіадискурсі: стать / гендер медіаадресанта та медіаадресата; вік медіаадресанта та медіаадресата; регіон медіаадресанта та медіаадресата; соціальний статус медіаадресанта та медіаадресата; політична орієнтація медіаадресанта та медіаадресата; інститут, до якого належать медіаадресант та медіаадресат; функції, які виконують медіа адресант та медіаадресат.

Виходячи з вищенаведених критеріїв диференціації метафоричної агональності в медіадискурсі, аналізу фактичного матеріалу, спираючись на діяльнісний підхід, встановлено наступні види метафоричної агональності з переважаючими різновидами, які здійснюються у мілітарній метафорі:

- політична метафорична агональність (ідеологічна, статусна, національна, регіональна, вікова, гендерна, релігійна);
- економічна метафорична агональність (вікова, статусна, регіональна, гендерна, національна, релігійна);
- спортивна метафорична агональність (національна, регіональна, гендерна, вікова);
- освітня метафорична агональність (ідеологічна, вікова, статусна, регіональна, гендерна, національна, релігійна);
- масмедійна (журналістська) метафорична агональність (ідеологічна, національна, релігійна, вікова, статусна, регіональна, гендерна);

– розважальна метафорична агональність (вікова, гендерна, національна, ідеологічна, регіональна, національна).

Ця типологія не претендує на повне охоплення різних видів і аспектів метафоричної агональності у сучасному медіадискурсі. Крім того, окремі види метафоричної агональності здатні до перетину і взаємопроникнення. Наприклад, як політична метафорична агональність в медіадискурсі може бути елементом економічної метафоричної агональності, а спортивна метафорична агональність може виступати в ролі окремого сегмента політичної метафоричної агональності. Гендерна метафорична агональність у медіадискурсі може розглядатися в межах як освітньої, спортивної, так і політичної метафоричної агональності тощо. Інші не менш важливі види метафоричної агональності (вікова, статусна) також поліморфні та багатоаспектні в сучасному дискурсі масмедіа.

Отже, в результаті проведеного аналізу встановлено, що мілітарна метафора є маркером агональності в сучасному медіадискурсі. Визначено основні параметри метафоричної агональності, що реалізуються у мілітарній метафорі: біопсихологічний параметри (споживчий, креативно-активний, мотивований, вольовий, рефлексивно-поведінковий, оцінний, міжособистісний, ігровий, агресивний); політико-філософські параметри (агональний, контрастний, опозиційний, логічно-дисгармонійний, неоднозначний, критичний, алогічний, ресурсний, публічний, соціальний, легальний, громадянський, національний, суб'єктивний/об'єктивний); лінгвістичні параметри (асоціативний, трансформаційний, прагмасемантичний, лінгвістично-ігровий, аналогічний). Політична, економічна, спортивна, освітня, масмедійна, розважальна агональність є основними видами метафоричної агональності у сучасному медіадискурсі, які втілюються у мілітарній метафорі.

2.2 Функційна актуалізація мілітарної метафори в сучасному англomовному медіадискурсі

У процесі вивчення метафоричної природи сучасного англomовного медіадискурсу, було зафіксовано частотність вживання мілітарної метафори в ЗМІ. Метафора війни зустрічається в мас-медіа різної спрямованості, в тому числі далекою від мілітарної тематики, що говорить про типізацію та медіаінтегрованість свідомості представників англomовної лінгвокультури в такому актуальному напрямі, як бінарна опозиція «війна – світ». Функціональна медіаінтеграція мілітарної метафори є узгодженість, поєднання різних функціональних елементів один з одним і основних функцій мілітарної метафори в медіадискурсі, який перетинається з політичним, діловим, спортивним, освітнім та іншими дискурсами.

У результаті аналізу спеціальної літератури, присвяченій різним класифікаціям функцій метафори і фактичного матеріалу, були виявлені наступні основні функції мілітарної метафори в сучасному англomовному медіадискурсі:

Номінативна функція виражається в тому, що мілітарна метафора називає об'єкт, який ще не має свого найменування, ідентифікуючи «своє» через «чуже», індивідуальне через загальне, аномалію через норму, особистісний образ людини через ознаки, наприклад:

*“With some amazing concepts and a clever strategic approach to the first-person shooter genre, **Dead Alliance** had me hooked – it’s just a shame that the current final product is a broken mess that should stay dead”* [The Mirror].

Пізнавальна функція полягає в тому, що мілітарна метафора в ЗМІ виступає медіамоделлю, яка визначає властивості нового об'єкта з різних областей і класифікує його, наприклад: *“It means that a **Space Marine** player can push forward and tip the balance of power by deploying an assault squad when needed”* [The Mirror].

Образна функція виражає реалізацію мілітарною метафорою образного відображення різних сфер дійсності, образної інтерпретації та індивідуалізації відомих предметів і явищ, конкретизації уявлення, в результаті чого предмети та явища набувають в ЗМІ пряме або первинне найменування та образне або вторинне, подвоюється бачення світу та пропонує несподівані варіанти, наприклад: “*Class sizes in UK may rise to 60 as **schools struggle** to cover for self-isolating teachers*” [The Guardian].

Підтримуюча функція відображає той факт, що мілітарна метафора в ЗМІ заснована на двоплановості значення, що надає стилістичну маркованість медіамовленню, яке пояснює, прикрашає, ілюструє, доповнює, наприклад: “*So for smokers who can’t – or won’t – quit, is this **the public health revolution** its manufacturers claim it could be?*” [The Mirror]

Ідеологічна функція полягає в тому, що мілітарна метафора пов’язана з прагненням адресанта здійснити сильний вплив на світогляд, ціннісне сприйняття адресата, ідеали, прагнення, поведінку адресата, наприклад: “*A recent report by Human Rights Watch found that at least 83 countries had used Covid-19 as a justification to **attack free speech***” [The Guardian].

Культурно-освітня функція актуалізується в тому, що мілітарна метафора через медіапропаганду і поширення цінностей культури виховує адресата, сприяє його всебічному розвитку, наприклад: “*How do we **conquer Covid-19 fears** now we can go out again?*” [The Guardian]

Рекламно-довідкова функція є задоволення мілітарної метафорою в мас-медіа утилітарних запитів масового адресата в залежності від індивідуальних інтересів (здоров’я, краса, мода, спорт, шахи, туризм, садівництво, колекціонування, екологія тощо), наприклад:

- *How goes the secret **growth invasion**?*
- *We have resisted all **assaults** and infested the taps and the windows too.*
- *And the bin?*
- *Way on the bin.*
- *It’s so thick.*

New Domestos – stop the grot bust [The Daily Mail].

Рекреативная функція визначає той факт, що мілітарна метафора в мас-медіа здатна знімати напругу, усувати ментальні перешкоди (сумніви, блокування), вирішувати проблему, розважати, приносити задоволення, викликати творчий стан, спонукати адресата фантазувати разом з адресантом, наприклад: “*Frank de Boer refuses to walk away and will **fight for his future** as Crystal Palace manager*” [The Mirror].

Атрактивна функція полягає у приверненні мілітарною медіаметафорою уваги адресата, у виклику в пам’яті певного ментального стану, наприклад: “*”Are we in trouble? Absolutely”: Alberta **battles** worst Covid rate in North America*” [The Guardian].

Дипломатична функція реалізується в обговоренні за допомогою мілітарної метафори в ЗМІ предметів і явищ, щодо яких діє табу, наприклад: “*His comments are likely to reignite **the war over whether the vaccine drive should continue to be rolled out to under-18s.***” [The Daily Mail]

Захисна функція виражає здійснення за допомогою мілітарної метафори в мас-медіа виклику позитивного/негативного зворотного зв’язку або прямого захисту від вербального нападу, наприклад: “*China accuses UK of starting “**new Cold War**” over Boris Johnson’s Huawei ban*” [The Mirror].

Статусна функція розкриває те, що мілітарна метафора в ЗМІ висловлює соціальні ієрархічні відносини, зазвичай авторитетний адресант породжує мілітарні метафори, які сприймаються адресатом, в тому числі підлеглими, наприклад: “*On tax as on so much else, Keir Starmer’s team is **fighting yesterday’s battles***” [The Guardian].

Риторична функція полягає в досягненні адресантом за допомогою мілітарної медіаметафори риторичної мети: підкреслення, виділення, висування, наприклад: “*Why the **frightening** new Delta strain has taken Australia’s Covid-19 **fight** to a whole new level – and how it makes the race to vaccinate far more urgent even if you’ve already had one dose*” [The Daily Mail].

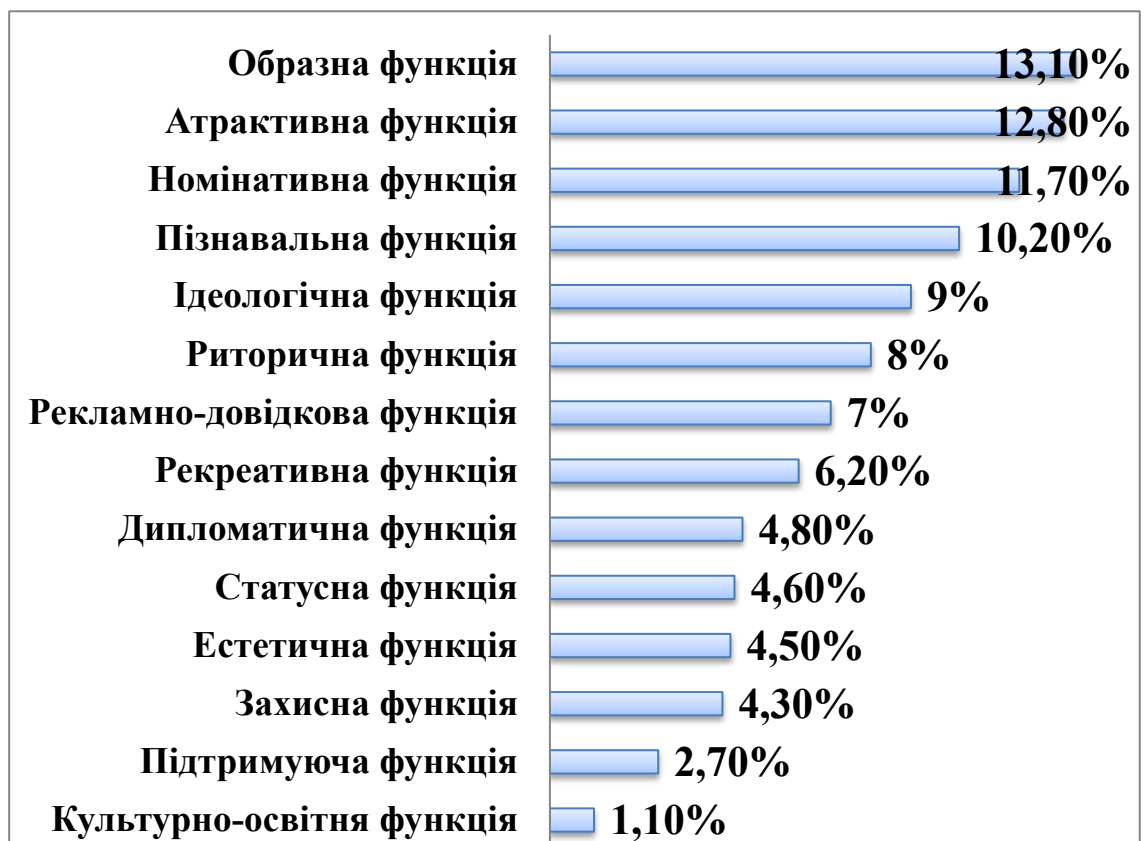
Естетичне виховання сприяє реалізації адресантом через мілітарну метафору в ЗМІ естетичної виразності, наприклад: “*Early signs point to Euro 2020 being a fresh triumph for West v East*” [The Guardian].

Наведену класифікацію функцій мілітарної метафори в ЗМІ не можна вважати повністю вичерпною. Чим глибше стають знання про світ, тим більш диференційованим стає термінологічний апарат, який відображає знання. Згадані функції можна розширювати і поповнювати до нескінченності в залежності від фактичного матеріалу, що міститься в сучасних мас-медіа. Так, цілком можливо і доцільно виділення таких функцій метафори, як іронічна, архітектонічна, архетипова, символічна тощо [Овсянникова 2008, с. 115-118].

Для наочності наведемо виявлені функції мілітарної метафори у діаграмі (Рис. 2.1), відбивши частотність їх реалізації в англійському медіадискурсі.

Рисунок 2.1

Частотність реалізації функції мілітарної метафори в сучасному англійському медіадискурсі

Отже, у результаті проведеного дослідження встановлено, що функції мілітарної метафори в сучасному англійському медіадискурсі представлені номінативною, пізнавальною, образною, підтримуючою, ідеологічною, культурно-освітньою, рекреативною, рекламно-довідковою, атрактивною, дипломатичною, статусною, риторичною, естетичною, захисною функціями. Переважаючими функціями мілітарної метафори в сучасному англійському, медіадискурсі є образна, атрактивна, номінативна та пізнавальна функції. Крім того, в англійському медіадискурсі значущими є ідеологічна, риторична і рекламно-довідкова функції.

Нижче розглянемо лексико-фразеологічні особливості мілітарної метафори в сучасному англійському медіадискурсі, які проявляються в лексико-семантичних і лексико-граматичних характеристиках.

2.3 Лексико-фразеологічна актуалізація мілітарної метафори в сучасному англійському медіадискурсі

Характерною особливістю мови сучасних ЗМІ є широке метафоричне використання мілітарної лексики. Процес метафоризації мілітарної лексики найбільш ефективно відбувається в мові сучасної преси. Активне метафоричне вживання мілітарної лексики спостерігається найчастіше в друкованих матеріалах, присвячених соціально-політичним, економічним питанням. Особливо треба відзначити вживання мілітарної термінології в мові спорту. У ході дослідження виявлено лексико-фразеологічна специфіка мілітарної метафори в сучасних друкованих ЗМІ.

Мілітарна метафора виникає при уподібненні одного явища іншому на основі семантичної близькості станів, властивостей і дій, актуалізуються у військовій сфері, що характеризують ці явища. З формальної точки зору, такий метафоричний перенос полягає у вживанні слова, словосполучення, речення,

призначеного для позначення об'єктів, ситуацій мілітарної дійсності, для найменування або характеристики об'єктів, ситуацій в різних сферах діяльності на підставі умовної тотожності приписуваних їм предикативних ознак.

У результаті дослідження спеціальної літератури і фактичного матеріалу, були виявлені наступні лексико-фразеологічні особливості мілітарної метафори.

Лексико-семантичні характеристики мілітарної метафори в сучасному медіадискурсі визначаються тим, що у свідомості носіїв мови можна спостерігати різні когнітивні процеси: дисоціацію (розщеплення слова на два значення) і консоціацію (поєднання різних значень), пов'язані з руйнуванням одного фрейма і створенням іншого шляхом введення нових елементів [Wenzel 1989].

Розширення або звуження значення слова при метафоричному переносі є вельми продуктивними. Наприклад, епізод війни мислиться в інших термінах [Трофимова 1993, с. 33]:

1. *Blitzkrieg* – «1) воїн. блискавична війна, бліцкриг; бліцкриг – теорія і стратегія блискавичної війни, створені німецькими мілітаристами, які вони безуспішно намагалися використовувати під час першої та другої світових війн; 2) рішучий, блискавичний вчинок, швидке рішення» [Трофимова 1993, с. 44] (“*This apparent change of heart followed legal action filed by green groups, part of a cascade of courtroom standoffs that are starting to slow and even reverse the Trump administration’s **blitzkrieg of environmental regulations***” [The Guardian]; “*Matt Hancock gave us some theatrics... RADA won’t be calling any time soon: HENRY DEEDES watches the Health Secretary on a **broadcasting blitzkrieg***” [The Daily Mail]).

2. *Holocaust* – «масове знищення євреїв фашистами», *nuclear holocaust* «ядерна катастрофа; геноцид» [Трофимова 1993, с. 157] (“*Donald Trump warns of a “**nuclear holocaust like no other**” if he can’t reach a good deal with Russia*” [The Mirror]).

Згодом значення дієслова *to shoot, to fire* «стріляти, метати стріли» було перенесено на стрілянину з різних видів вогнепальної зброї (стріляти з рушниці, пістолети, гармати тощо), а потім на інші сфери діяльності людини (*have **shot** your bolt; **shoot** sth/sb down (in flames); **shoot** yourself in the foot; **shoot** your mouth off; **shoot** a glance at sb; **shoot** for the moon; **shoot** from the hip; **shoot** questions at sb; **shoot** the breeze; **shoot** the works*) [Откупщиков 1986, с. 146-147].

3. *Have shot smb's bolt* – пояснюється як осягнення максимум та неможливості більше продовжувати (“*As it was, Bobby Zamora **had** long since **shot** his bolt, and though Hughes brought on Clint Dempsey, the American did not quite have what it took to make the difference*” [The Guardian]).

Розглянемо декілька прикладів:

– ***shoot smb's mouth off*** – занадто багато говорити голосно і неконтрольовано, наприклад: “*Long may Jeremy **shoot** his mouth off*”. [The Daily Mail].

– ***shoot smb's in the foot*** – робити щось без наміру, що псує ситуацію для вас, наприклад:

“*It is so difficult to explain to overseas governments how successful Australians are at **shooting** themselves in the foot*” [The Guardian].

– ***shoot a glance at sb*** – швидко дивитися на когось, наприклад:

“*She cowered behind her family's makeshift shelter, too nervous or traumatised to look up, except to **shoot** anxious glances at her husband as he described their desperate plight*” [The Guardian].

– ***shoot from the hip*** – говорити дуже прямо і чесно, наприклад:

“***Shoot From the Hip** operates under the controversial new law that insists every pop album must contain at least two songs written by Gregg Alexander, former leader of 1990s soft-rockers the New Radicals*” [The Guardian].

– ***shoot questions at sb*** – дуже швидко задавати комусь багато питань, одне за іншим, наприклад:

“*Green **shoots** frequently asked questions*” [The Guardian].

– *shoot the breeze* – витрачати час на розмови про неважливі речі, наприклад:

“*Three people shoot the breeze about using their stoma bag*” [The BBC].

– *shoot the works* – використати всі свої гроші або докласти максимум зусиль, наприклад:

“*Shooting the works. Depressed about going back to your desk? There’s nothing more harmful to your happiness than watching office-based movies in January, says Joe Queenan*” [The Guardian].

Емоційно-оцінне забарвлення семантики при метафоричному переносі. Вживання мілітарних термінів (*army, battle, front, landing, guard, armament, mobilize, bridgehead, range, outpost, torpedo, raid, offensive, force, maneuver, clip, reconnaissance, attack, flagship, line of defense, artillery training* тощо) в неспеціальних текстах ЗМІ спрямовано на створення у адресата певного емоційного настрою. Агональність медіадискурсу розкривається у вживанні емоційно забарвлених мілітарних метафор, наприклад:

“*I’m guessing we’ll have a spike of Delta variant in Scotland soon: Scots react with fury after 20,000 Tartan Army fans partied in London before Euros clash with England*” [The Daily Mail]. У цьому прикладі на сторінках британського видання “The Daily Mail”, вираз “*Tartan Army fans*” містить мілітарний термін “*Army*” (армія). Насправді у словнику він має декілька значень, до мілітарної тематики відносяться два:

«Сукупність усіх сухопутних, морських і повітряних збройних сил держави. У справедливих армій доля завжди прекрасна.

З’єднання, що складається з кількох корпусів або дивізій різних родів військ для ведення бойових операцій під час війни» [СУМ].

Але в наведеному прикладі цей термін вживається не як мілітарний, а як образний, який сигніфікує «скупчення людей», оскільки армія передбачає саме скупчення солдатів. Взагалі військовий іменник «*army*» виявився одним із найпоширенішим на сторінках сучасної англомовної преси. Наведемо декілька прикладів: “*The Doctor confronts an army of old enemies, and Amy*

battles a Cyberman. And then the Pandorica opens...” [The BBC] ; “*The Peasants revolt against Bridgerton Duke... and WIN! Army of allotment holders defeat aristocratic owner of London estate used on Netflix hit over plans for 80 new homes on their plots*” [The Daily Mail].

“*Steve Purcell, editor of Mirror.co.uk, said: "This really is an exciting step forward for the website and for **our army of users**"* [Journalism].

Розглянемо низку мілітарних термінів, які отримали метафоричне перевтілення та були вжиті на сторінках англомовних видань: “*On **the economic front**, the administration of Ronald Reagan (1981-89) is remembered for a most un-Republican-like increase in deficit spending (to record levels) and for engineering a massive devaluation of the dollar*” [The Guardian]. Тут у словосполученні «*the economic front*» до мілітарного терміну відноситься іменник «*front*» (фронт), який має два військові значення: «У шикуванні військ – лицева сторона. У бойовому порядку – сторона військової частини, підрозділу, обернена до ворога, а також територія, зайнята такою частиною, підрозділом» [СУМ].

“*Seattle is **the testing ground** as Amazon eyes its next big idea*” [The Guardian].

У наведеному прикладі словосполучення “*Testing Ground*” у військовій справі має таке значення – область діяльності, що використовується для тестування продукту чи ідеї, особливо військовий майданчик, що використовується для випробування зброї. Наведемо ще декілька прикладів: “*For publishers, web sites are also a great **testing ground** for new ideas*» [Journalism]; “*Antarctica: **Testing Ground** for the Human Species?*” [The BBC]

Іменник “*torpedo*” використовується лише в військовій справі у значенні «саморушній і самокерований підводний снаряд сигароподібної форми, яким озброєно підводні човни, військові кораблі та торпедоносці» (СУМ), наприклад: “*Dan Lepard’s cheddar **torpedoes** recipe*” [The Guardian]; “*Scottish or Catalan vote “**torpedoes** EU”, says Spain’s Rajoy*” [The BBC].

Також існує дієслівна форма “*to torpedo*” – торпедувати, у значенні «Атакувати торпедою, завдавати ударів торпедами» (СУМ), наприклад: “*The Daily Mail cancer story that **torpedoes** itself in paragraph 19*” [The Guardian].

Іменник *flagship* «флагман» має три значення у військовій сфері: «командувач великого з'єднання бойових кораблів, що має право підняти прапор на кораблі, на якому він перебуває; головний (ведучий) корабель (літак), де перебуває командир ескадри, загону, з'єднання кораблів (літаків) або флоту; флагманський корабель (літак); персональне військове звання осіб вищого командного складу у Військово-Морському Флоті СРСР у 1935-1940 роках (до запровадження адміральських звань)» [СУМ] На шпальтах англійських газет ця одиниця вживається у значенні «головний», наприклад: “*Shiny Media has appointed Lucy Hedges as the new editorial assistant on it's **flagship technology title** for women, Shiny Shiny*” [Journalism]; “*Woodford's fall from grace in 2019 led to the implosion of his **flagship Equity Income fund**, and heavy losses in both his Income Focus and Patient Capital Trust*” [The Daily Mail]; “*BBC **flagship arts programme** of the 1950s and 1960s.*” [The BBC]

Пандемія коронавірусу виступила генератором нових мілітарних метафор, оскільки з кінця 2019 року йде тривала боротьба проти невидимого ворога «вірусу Covid-19». Так, наприклад військовий іменник “*battle*”(битва) зустрічається у новому словосполученні “*Covid battle*” майже на платформах усіх відомих англійських видань: “*Kate Garraway reveals DJ Steve Laviniere, 57, whose **Covid battle** featured in her documentary Finding Derek, is still in hospital after the virus sparked a brain injury – as his family crowdfund to get him home*” [The Daily Mail]; “*Piers Morgan sheds the pounds as **Covid battle** leaves him unable to enjoy “fine wine”*”[The Mirror]; “*Tuesday briefing: “Pivotal moment” in **Covid battle***” [The Guardian].

Поруч із іменником “*a battle*”, для боротьби з пандемією паралельно вживаються синонімічний іменник “*a fight*” (боротьба, битва), дієслово “*to fight off*” та герундія “*fighting*”, наприклад: “*Coronavirus: Is the world winning **the pandemic fight**?*” [The BBC]; “*Some people have “superhuman” ability **to fight***

off COVID-19 after prior infection AND two vaccine doses, study finds” [The Daily Mail]; “*Hazel Baker, head of UGC newsgathering at Reuters, on fighting covid-19 mis- and disinformation*” [Journalism].

Мабуть найсуперечлива тема в час пандемії – вакцинація, яка створила поняття “*vaccine war*”. Мілітарний термін “*war*” (війна) означає «організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо» (СУМ), наприклад: “*Vaccine wars: how the decision not to get the shot is tearing loved ones apart*” [The Guardian]; “*Newspaper headlines: “EU vaccine war explodes”, and Macron “attacks” Oxford jab*” [The BBC]; “*EU and UK on verge of vaccine war as bloc may ban exports to nations with high job rates*” [The Mirror], див. рис. 2.2.:

Рисунок 2.2

Приклад мілітарної метафори у газеті «Mirror UK»

У результаті аналізу фактичного матеріалу встановлено, що найбільш частотними є мілітарні метафори з семантичними компонентами «*війна, напад, вторгнення, агресія, наступ, атака, удар, битва, баталії, диверсії, блокада, кампанія, бомбування*», наприклад: *visa war, technological war, unexpected attack of, brain attack, financial intrusion, financial aggression, the second blow of the world economic crisis, political battles, ministerial battlefield,*

the battle for the enterprise, regular sabotage тощо. Наведемо приклади із англійських публікацій: “*The new **technology cold war**. What will a tech standoff between the US and China mean for them - and us, the consumers?*” [The BBC]; “*Vaccine wars: how the decision not to get the shot is tearing loved ones apart*” [The Guardian]; “*News Corporation’s president and chief operation officer Chase Carey has responded to a report by BBC Panorama which accused a News Corp-owned company of using hacking “to sabotage” a pay-TV competitor, claiming the programme carried “unfair and baseless accusations”*” [Journalism].

Крім емоційної характеристики мілітарна лексика в сучасній пресі може мати позитивне або негативне забарвлення, яке посилюється за рахунок застосування епітетів, наприклад:

– епітети із позитивним оцінним значенням – *fighter of the party in power, fighter against corruption, ordinary working class, to report on successes, soldiers of the harvesting campaign;*

– епітети із негативним оцінним значенням – *heavy artillery of the communists, break off the spears, information carnage, double punch, negative charge* тощо.

Наведемо приклади контекстів: “*Sale have to call up **heavy artillery** to swat Wasps*”; “*In the second half we had **the heavy artillery** from the bench and we created the tries*”; “***The heavy artillery** came on, and the pantomime villain, Greening, departed for the sin-bin amid a chorus of catcalls after a blatant piece of handling in a ruck*” [The Guardian].

У структурному аспекті виявлені мілітарні комізи є формально-смысловими або семантичними дериватами. Комічне утворюється в результаті накладення двох асоціативних контекстів, інакше фреймів [Koestler 1989], що викликають у свідомості людини бінарні опозиції: реальне/нереальне, можливе/неможливе, нормальне/ненормальне, справжнє/помилкове тощо [Желтухина 2003]. Комічна мілітарна метафора представлена як у словникових номінаціях (мовна), так і в медіаконтексті (мовленнєва), наприклад:

“UK’s ‘longest-suffering Covid patient’, 49, dies following **14-and-a-half month battle** after deciding to withdraw treatment because he ‘could not live like this anymore’ [The Daily Mail].

Поєднання протилежних (позитивних і негативних) компонентів в семантиці при метафоричному перенесенні. Подібне поєднання непоєднуваного, протилежних за оціночним знаком семантичних елементів сприяє створенню семантичних алогізмів мілітарної метафори, породження багатозначності розуміння, камуфлювання та спотворення справжнього змісту висловлювання, маніпулювання свідомістю адресата, наприклад: *peacekeeping operation, humanitarian operation, humanitarian invasion* ("+/-"); *humanitarian intervention* ("+/-"); *humanitarian bombing* ("+/-"); *advertising bombardment* ("- / +"); *cleaning the territory* ("- / +"); *break through the corridor for the delivery of humanitarian goods* ("- / +"); *different calibre* ("- / +"), тощо.

Наведемо приклади уживання цих одиниць: “*But there will be no repeat of the infamous Crazy Frog **advertising bombardment** in May, when the original infuriating TV ad for the frog’s version of Axel F was screened 40,000 times, helping to keep Coldplay from number one*” [The Guardian].

Культурно-історичний компонент фразеологічної семантики при метафоричному перенесенні. Фразеологія, генетично пов’язана з військовою термінологією, несе на собі відбиток національної культури та історичного минулого. Значення фразеологізмів відображені в етимологічних фразеологічних словниках. Фразеологізми відображають народні уявлення про складні життєві ситуації як про військові дії, про те, що добиватися чогось можна тільки силою. При цьому у фразеології в метафоричному сенсі може вживатися лексика, що позначає не тільки зброю, а й різні види військових маневрів. Наприклад:

– *on the warpath* буквально «на стежці війни», тобто «войовнича позиція» (прийшло в англійську мову від звичаїв індіанських племен) – “*Emmerdale spoiler: Charity Dingle **on the warpath** as she accuses Megan Macey of backing down from revenge plan against Frank Clayton*” [The Mirror]; “*The BBB*

will be back on the warpath” [The Daily Mail]; “*Scotland’s papers: Alister Jack ‘out of touch’ as Boris on “warpath”*” [The BBC];

– *bay of pigs (fiasco)* «затока свиней» тобто затока Кочінос; великий провал, невдача, серйозної поразки (У 1961 році адміністрація Кеннеді провалила військову акцію проти Куби в результаті висадки в затоці Кочінос збройних інтервентів-найманців і кубинців-іммігрантів під прикриттям військових кораблів і авіації США) – “*Attacking Joe Biden and seeking to exploit reports that his rival is struggling with Latino voters, Donald Trump boasted on Sunday of receiving “the highly honoured **Bay of Pigs** award” from Cuban Americans in the battleground state of Florida*” [The Guardian]; “*And one theory goes that after the unsuccessful **Bay of Pigs** invasion, which stopped the mob’s hopes of American organized crime returning to Cuba, the mafia was left fuming*” [The Mirror].

– *the old guard* «випробувані, досвідчені діячі в будь-якій сфері діяльності» є калькою з французької мови з першої половини XIX ст., від найменування добірних частин військ Наполеона: армія Наполеона в 1807 р. була розділена на «стару» і «молоду» гвардію; в «стару» входили найбільш загартовані в боях, досвідчені солдати і офіцери, які здобули собі славу «непереможних» – “*It’s a sorry state of affairs when the **Old Guard** still get the call to rescue clubs*” [The Mirror]; “*Oscars 2021: how shifting the awards later favours the **old guard***” [The Guardian]; “*Charlize Theron reveals **The Old Guard** sequel script is ready with filming slated for early 2022*” [The Daily Mail];

– *cannon-fodder, cannon fodder* «про солдатів, яких насильно або безглуздо посилаються на смерть» є калькою з французької *La chair à canon* і вперше вжито французьким письменником Ф. Шатобріаном в памфлеті «Про Бонапарта і Бурбонів» (1814 р.), де автор зупиняється на жорстокості і свавілля наполеонівського режиму, каже про зневагу до людських життів («новобранців називали гарматною сировиною або м’ясом»), наприклад: “*Chinese Government propaganda accuses “evil” Tony Abbott of telling Taiwan to*

“die as **cannon fodder**” in a “war they cannot win” if Beijing and the West come to blows over the island” [The Daily Mail]; “The distraught dad of one of the marines killed by a child suicide bomber yesterday described British troops on Afghanistan’s frontline as “**cannon fodder**”” [The Mirror]; “Frontline NHS staff are not getting the protective equipment they need to treat coronavirus patients, leaving them feeling like “**cannon fodder**”, a grassroots doctors’ organisation has said” [The Guardian];

– **not be allowed within firing range** «не допускати близько кого-небудь до чого-небудь» імовірно, запозичено з мовлення військових, оскільки стріляючи з гармат, не дають можливості ворогові підійти до позицій на близьку відстань, наприклад: “A new **firing range** that allows children from the age of 12 to shoot guns at virtual moving targets has residents up in arms” [The Daily Mail];

– **Crusad** – «Хрестовий похід», (в 11-13 ст. під гаслами католицизму здійснювалися походи західноєвропейських лицарів на Близький Схід; проти кого-чого, активні організовані дії яких-небудь сил проти своїх ідеологічних супротивників), наприклад: “The new elite’s phoney **crusade** to save the world – without changing anything”; “Macron’s French language **crusade** bolsters imperialism – Congo novelist” [The Guardian]. “BEIRUT (AP) – Syria’s al-Qaida affiliate has released an audio message purportedly from its leader, describing Russian military intervention as a “new **Crusader** campaign” aiming to save the rule of President Bashar Assad” [The Daily Mail].

Стертість метафоричної семантики.. У сучасній пресі вживаються загальноприйняті мілітарні метафори, переносне значення яких вже не відчуються, наприклад:

– **key to victory / signs of victory / victory signs /** – ключ перемоги, запорука перемоги, знаки перемоги, зазвичай вживається у новинах спорту, наприклад: «Man City 4-0 Aston Villa: Manuel Pellegrini says patience **key to**

victory» [The BBC]. «*Blair: economy is key to victory*» [The Guardian]. «*Winston Churchill's V for Victory sign had a very cheeky double meaning*» [The Mirror].

– *neutral Zone / neutral zone, no man's land* – територія, водний простір, на яких, за взаємною згодою, не повинні вестися військові дії, розташовуватися військові сили) , наприклад: “*Catholics and Protestants hail life in the neutral zone*”; “*Super Bowl half-time show: Madonna, Minaj and MIA in the neutral zone*” [The Guardian]. “*The Wafra field is the largest onshore field and is in the 5,000-square-kilometre neutral zone which the Gulf neighbours exploit jointly under a nearly 50-year-old treaty*”[The Guardian].

– *war crimes* «військові злочини, ця стерта метафора частотна в англійській мовній лінгвокультурі завдяки посиленню негативної оцінки у результаті злиття двох негативних сфер («війна» + «злочин»)), наприклад: “*Assange claims Afghanistan documents could contain evidence of thousands of war crimes and reveals WikiLeaks is preparing an “enormous backlog of disclosures” for release*” [Journalism]; “*EXCLUSIVE: SAS soldiers who faced the sack after extraordinary press conference accusing them of war crimes will FINALLY keep their jobs - and at least one is already back in Kabul saving Aussies from the Taliban*” [The Daily Mail]; “*His submission states there is no longer the prospect of a genuine and effective domestic investigation into crimes within Afghanistan. His proposal includes a plan to deprioritise but not drop any alleged war crimes committed by the US and the Afghan army since they are not ongoing*” [The Guardian].

Отже, проаналізувавши публіцистичний матеріал ми можемо стверджувати, що у сучасному медіадискурсі відстежується широке метафоричне використання саме мілітарної лексики. Аналіз фактичного матеріалу довів, що метафоричне вживання мілітарної лексики спостерігається найчастіше в друкованих матеріалах, які стосуються соціально-політичних, економічних питань.

ВИСНОВКИ

Теорія когнітивної метафори посідає чільне місце в сучасній лінгвістиці. Критичний аналіз існуючої літератури з цієї проблеми дозволяє дійти висновків про поліфонію думок стосовно суті та типології метафори. Попри це, дослідники одностайні щодо широкого розуміння метафори як інструменту пізнання, стилістичного засобу та шляху семантичного розвитку слів.

Основними критеріями диференціації мілітарної метафори в сучасному медіадискурсі є такі: структурний – угруповання в залежності від ступеня розгорнення знака-носія; семантичний – угруповання по зв'язку з різними особливостями змістовної сторони; суб'єктний – угруповання за основним або допоміжним суб'єктом порівняння при побудові лексичних класів і семантичних полів (різновид семантичних метафор); фігуральний – угруповання за фігуральним характером, його наявністю або відсутністю (різновид семантичних метафор); об'ємний – угруповання за обсягом, повноті метафоричного перенесення (різновид семантичних метафор); компаративний – угруповання в залежності від способу реалізації компаративного елемента (різновид семантичних метафор); мовний – угруповання в залежності від семантичного механізму утворення (різновид семантичних метафор); частотний – угруповання в залежності від ступеня вживаності («свіжості»); концептуальний (когнітивний, тематичний) – в метафоричному осмисленні концепту відносно регулярно повторювальний фіксований набір метафоричних моделей.

Аналізу фактичного матеріалу засвідчив основні лексико-фразеологічні особливості військової метафори в сучасному англійському медіадискурсі, які виявляють значну схожість й актуалізуються в лексико-семантичних характеристиках військової метафори. До лексико-семантичних маркерів відносяться наступні: розширення або звуження значення слова при

метафоричному перенесенні; емоційно-оцінна забарвлення семантики при метафоричному перенесенні; з'єднання протилежних (позитивних і негативних) компонентів в семантиці при метафоричному перенесенні; культурно-історичний компонент фразеологічної семантики при метафоричному перенесенні; стертість метафоричної семантики.

Мілітарна метафора відрізняється високим ступенем частоти уживання в англomовному медіадискурсі. Здійснений аналіз показав, що контексти актуалізації мілітарної метафори в сучасних англomовних ЗМІ мають спільні ознаки.

По-перше, атональна метафорична природа сучасного медіадискурсу розкривається в типологізації, моделюванні, функційності та лексико-фразеологічній реалізації мілітарної метафори.

Функції мілітарної метафори у сучасному англomовному медіадискурсі представлені номінативною, пізнавальною, образною, підтримуючою, ідеологічною, культурно-освітньою, рекреативною, рекламно-довідковою, атрактивною, дипломатичною, статусною, риторичною, естетичною, захисною функціями. Більшість проаналізованих контекстів реалізують образну, атрактивну, номінативну та пізнавальну функції. Значущими також є ідеологічна, риторична та рекламно-довідкова функції.

Проаналізований матеріал дозволив виявити лексико-фразеологічні особливості мілітарної метафори: розширення або звуження значення слова при метафоричному перенесенні; емоційно-оцінна забарвлення семантики при метафоричному переносі; з'єднання протилежних (позитивних і негативних) компонентів у семантиці при метафоричному переносі; культурно-історичний компонент фразеологічної семантики при метафоричному перенесенні; стертість метафоричної семантики, розгортання метафоричної семантики в тексті, розширення метафоричної семантики синонімічного ряду, метафорична антонімія; маркованість (переважно іменники та дієслова, рідше прикметники та прислівники) та граматичний функціонал дієслів).

Майже всі виявлені особливості мілітарної метафори відрізняються високим ступенем частоти реалізації в сучасному медіадискурсі.

Подальше дослідження проблем, пов'язаних із функційними, семантичними, прагматичними, лінгвокультурними особливостями мілітарної метафори в сучасному медіадискурсі, доцільно продовжити у зіставному аспекті на матеріалі мас-медіа, які послуговуються різними варіантами поліетнічної англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев К. Метафора в научном дискурсе. *Психологические исследования дискурса*. Сб. тр. / под ред. Н. Д. Павлова. Москва : ПЕРСЭ, 2002. С. 40–50.
2. Арутюнова Н. Д. Теория метафоры. Москва : Прогресс, 1990. 512 с.
3. Арутюнова Н. Д. Функциональные типы языковой метафоры. *Известия АН СССР. Серия Литературы и языка*. 1978. Т. 37. № 4. С. 333–343.
4. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. Москва : Языки русской культуры, 1998. 896 с.
5. Базылев В. Н. Новая метафора языка (семиотико-синергетический аспект) : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19. Москва, 1999. 53 с.
6. Балабан О. О. Метафора як семантична універсалія. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2008. Вип.1. С. 81–87.
7. Баранов А. Н. Очерк когнитивной теории метафоры. *Русская политическая метафора: материалы к словарю*. Москва, 1991. 184–193 с.
8. Безменова Н. А. Речевое воздействие как риторическая проблема. *Проблемы эффективности речевой коммуникации*. Москва : ИНИОН, 1989. С. 116–133.
9. Бесараб Т. П. Використання метафор конфлікту в політичному дискурсі. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи»* (Харків, 25 лютого 2021 року). Харків, 2021. С. 3–10.

10. Блум Х. Страх влияния. Карта перечитывания / пер. с. англ. С.А. Никитина. Екатеринбург : Изд-во Урал. унив-та, 1998. 280 с.
11. Буслаев Ф. И. Историческая грамматика русского языка. Москва : Гос. учебно-пед. изд-во Министерства просвещения РСФСР, 1959. 623 с.
12. Веселовский А. Историческая поэтика. Ленинград : Художественная литература, 1989. 404 с.
13. Вінквіст Ч., Тейлор В. Енциклопедія постмодернізму. Київ : Основа, 2003. 504 с.
14. Выготский Л. Мышление и речь. *Избранные психологические исследования*. Москва, 1956. С. 39–386.
15. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика. Волгоград : Перемена, 1997. 139 с.
16. Вовк В. Языковая метафора в художественной речи : природа вторичной номинации. Київ : Наукова думка, 1986. 140 с.
17. Гак В. Г. Метафора: универсальное и специфическое. *Метафора в языке и тексте* / отв. ред. В. Н. Телия. Москва : Наука, 1988. С. 11–26.
18. Григорьева О. Н. Откуда берется зло. *Электронный журнал «Полемика»*. 2002. Вып. 10. URL: <http://www.irex.ru/press/pub/polemika/10/gri/> (дата звернення: 10.05.2021).
19. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / пер. Г. В. Рамишвили. Москва : Прогресс, 1984. 400 с.
20. Джимбинова С. Б. Литературные манифесты от символизма до наших дней. Москва : XXI век. Согласие, 2000. 608 с.
21. Денисова Д. С. Концептуальная метафора. Виды концептуальной метафоры. *Научная гипотеза*. 2018. №12. С. 32–36.
22. Деррида Ж. Поля философии. Москва : Академический проект, 2012. 376 с.
23. Доброниченко Е. В. Военная метафоризация свадебного медиаперформанса. *Инновации XXI века. Всероссийский научный и общественно-просветительский журнал*. 2012. № 1. С. 178–180.

24. Егорова О. А., Калашникова В. В. Теория концептуальной метафоры в когнитивной лингвистике. *Электронный научный журнал*. 2016. № 10-1(13). С. 190–195.
25. Желтухина М. Р., Магомадова Т.Д. О реализации функций военной метафоры в современном медиадискурсе. *Проблемы современной лингвистики*. Волгоград, 2010. Вып. 3. С. 69–77.
26. Желтухина М. Р. Тропологическая суггестивность массмедиаального дискурса: о специфике речевого воздействия тропов в языке СМИ. Москва : Ин-т языкознания РАН; 2003. 656 с.
27. Иванюк Б. П. Метафора и произведение (структурно-типологический, историко-типологический и прагматический аспекты исследования). Черновцы : Рута, 1998. 252 с.
28. Кассирер Э. Философия символических форм: введение и постановка проблемы: антология. Москва : Юрист, 1995. 703 с.
29. Корольков В. И. О внеязыковом и внутриязыковом аспектах исследования метафоры. *Ученые записки Московского Государственного Педагогического Института Иностранных Языков им. Мориса Тореза*. Москва, 1971. С. 81–83.
30. Коцюбинська М. Література як мистецтво слова. Київ : Наукова думка, 1965. 319 с.
31. Кравцова Ю. В. Російська лінгвометафорологія у світлі парадигмальних змін. *Philological Treatises*. 2014. Т. 6. №. 3. С. 40–46.
32. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов. Москва : МГУ, 1996. 245 с.
33. Лакофф Дж. Метафоры которыми мы живем / пер. с англ. А.Н. Баранова, А. В. Морозовой. Москва : Едитоиал УРСС, 2004. 256 с.
34. Лакофф Д., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. *Теория метафоры*. Москва, 1990. С. 387–415.

35. Ларин Б. А. О лирике как разновидности художественной речи (семантические этюды). *Эстетика слова и язык писателя: избранные статьи*. Ленинград : Русская речь, 1979. С. 42–74.
36. Левин Ю. И. Избранные труды. Москва : ЯРК, 1998. 824 с.
37. Лосев А.Ф. Символ и художественное творчество. *Известия АН СССР. Отделение литературы и языка*. Т. XXX. Вып. 1. 1971. С. 3–13.
38. Маноха І. П. Психологія потаємного «Я». Київ : Поліграфкнига, 2001. 446 с.
39. Мейлах Б. Метафора как элемент художественной системы. *Вопросы литературы и эстетики*. Ленинград : Советский писатель, 1958. С. 193–222.
40. Мелетинский М. Поэтика мифа. Москва : Наука, 1976. 407 с
41. Микешина Л., Опенков М. Оптическая метафора. *Культурология. XX век. Энциклопедия*. Санкт-Петербург: Универ. книга, 1998. С. 36–45.
42. Михеев М. Ю. Жизни мышья беготня или тоска тщетности? *Вопросы языкознания*. 2000. С. 47–71.
43. Москвин В. П. Русская метафора : параметры классификации. *Филологические науки*. 2000. №2. С. 64–69.
44. Москвин В. П. Русская метафора: очерк семиотической теории. Москва : ЛЕНАНД, 2007. 184 с.
45. Овсянникова, Е. В. Военная метафора в английском языке. *Культура народов Причерноморья*. Симферополь, 2008. № 137. Т.2. С. 115–118.
46. Ортега-и-Гассет Х. Две великие метафоры. *Теория метафоры*. Москва : Прогресс, 1990. С. 68–81.
47. Откупщиков Ю. В. К истокам слова: Рассказы о науке этимологии : кн. для учащихся. Москва : Просвещение, 1986. 176 с.
48. Пемпусь Т. С. Метафора: теоретико-літературний аспект. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 26. С. 117–121.
49. Потебня А. А. Теоретическая поэтика. Москва : Высшая школа. 1990. 343 с.

50. Потебня А. Эстетика и поэтика. Москва : Искусство, 1976. 613 с.
51. Растье Ф. Интерпретирующая семантика. Нижний Новгород : Деком, 2001. 368 с.
52. Рікер П. Конфлікт інтерпретацій. *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Львів : Літопис, 1996. С. 229–242.
53. Рынков Л. Н. Именные метафорические словосочитания в языке художественной литературы XIX века. Челябинск: Южно-Уральское книжное изд-во, 1975. 21 с.
54. Романюха М. В. Конспект лекцій з дисципліни «Семантико-стилістичні проблеми перекладу різних жанрів». Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2015. 90 с.
55. Ротенберг В. С. Мозг. Стратегия полушарий. URL: http://metaphor.nsu.ru/misc/num1/num1_roten.htm (дата звернення: 01.05.2021).
56. Скляревская Г. Н. Метафора в системе языка. Санкт-Петербург : Наука, 1993. 152 с.
57. Сергеева Е. В. Метафора и метафора-символ в поэтических циклах Блока : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Ленинград, 1990. 15 с.
58. Тимошенко Ю. Феномен метафори: проблема давня і сьогочасна. *Слово і час*. 2001. №5. С. 29–35.
59. Трофимова З. С. Словарь новых слов и значений в английском языке. Москва : Павлин, 1993. 304 с.
60. Уилрайт Ф. Метафора и реальность. *Теория метафоры*. Москва, 1990. С. 82–119.
61. Фрейд З. Остроумие и его отношение к бессознательному. Минск : Поппури, 1998. 496 с.
62. Фрейденберг О. Миф и литература древности. Москва : Восточная лит-ра РАН, 1998. 800 с.
63. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме. *Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления*. Москва : Республика 1993. С. 259–273.

64. Хахалова С. А. Категория метафоричности : формы, средства выражения, функции. Москва, 1997. 447 с.
65. Церцвадзе М. Г. Метафора как объект современных исследований. *Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: філологічні науки. 2014. № 206. С. 24–31.
66. Черкасова Е. Т. О метафорическом употреблении слова. Исследование по указу советских писателей. Москва : Изд-во АН СССР, 1959. 13 с.
67. Черникова Н. В. Метафора, метонимия в аспекте современной неологии. *Филологические науки*. 2001. №1. С. 82–91.
68. Beaugrande R. de. *New Foundation for a Science of Text and Discourse: Cognition, Communication, and the Freedom of Access to Knowledge and Society*. Norwood : Ablex, 1997. 670 p.
69. Bergsdorf W. *Politik und Sprache*. München : Olzog, 1978. 186 S.
70. Black M. Xii-metaphor. *Proceedings of the Aristotelian Society*. Oxford : Oxford University Press, 1955. T. 55. №. 1. P. 273–294.
71. Crowley R. J., Mills J. C. *Therapeutic metaphors for children and the child within*. New York : Routledg, 2014. 240 p.
72. Dijk T. A. van. Discourse, power and access. *Texts and Practices. Readings in Critical Discourse Analysis*. London : Routledge, 1996. P. 84–104.
73. Koestler A. *The Act of Creation*. London : Arkana, 1989. 751 p.
74. Wenzel P. *Von der Struktur des Witzes zum Witz der Struktur / P. Wenzel*. Heidelberg : Winter, 1989. 291 S.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

75. (СУМ) Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/sum> (дата звернення: 20.08.2021).

76. (LDCE) Longman Dictionary of Contemporary English. 3rd Edition. Longman, 2000. 1680 p.

77. (ODE) Oxford Dictionary of English. 2nd Edition (Revised). Oxford : University Press, 2006. 2088 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРОВАНОГО МАТЕРІАЛУ

78. The BBC. URL: <http://news.bbc.co.uk> (accessed: 20.09.2021).

79. The Daily Mail. URL: <http://www.dailymail.co.uk/> (accessed: 20.09.2021).

80. The Mirror. URL: <http://www.mirror.co.uk/> (accessed: 20.09.2021).

81. Journalism. URL: <http://www.journalism.co.uk/> (accessed: 20.09.2021).

82. The Guardian. URL: <http://www.theguardian.com/> (accessed: 20.09.2021).

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the analysis of military metaphor in contemporary news reports in English.

The object of the work can be defined as functioning military metaphors in the news texts of the modern English press.

The main aim of the paper consists in analyzing military metaphor in contemporary English news. It determined the accomplishment of such objectives as:

- to name the main provisions of the theory of metaphor;
- to clarify the linguistic and conceptual metaphor;
- to describe the procedure of research of military metaphor in the news texts of the modern English press;
- to carry out a comprehensive analysis of actualization military metaphor in the modern English news press.

The study is based on military metaphors, which are updated on the pages of English modern online publications: BBC, The Daily Mail, Mirror, Journalism, The Guardian.

Research methods: method of linguistic analysis and observation; descriptive method; component method; method of analysis of dictionary definitions.

Scientific novelty. The main functions of military metaphor and its lexical-semantic and lexical-grammatical features in modern English media discourse are identified, analysed and described.

***Key-words:** military metaphor, military sphere, agony, mass media, English news texts, media discourse*

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, _____ Квітко Анастасія Андріївна _____,
студентка 2 курсу магістратури, форми навчання _____ заочної _____,
факультету іноземної філології, спеціальність Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська _____,
освітньо-професійна програма _____ Мова і література
(англійська) _____,
адреса електронної пошти khvalevanastya@gmail.com _____,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему
«Актуалізація мілітарної метафори в текстах новин сучасної англomовної преси» відповідає всім вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», за змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-якій спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ(студент) _____